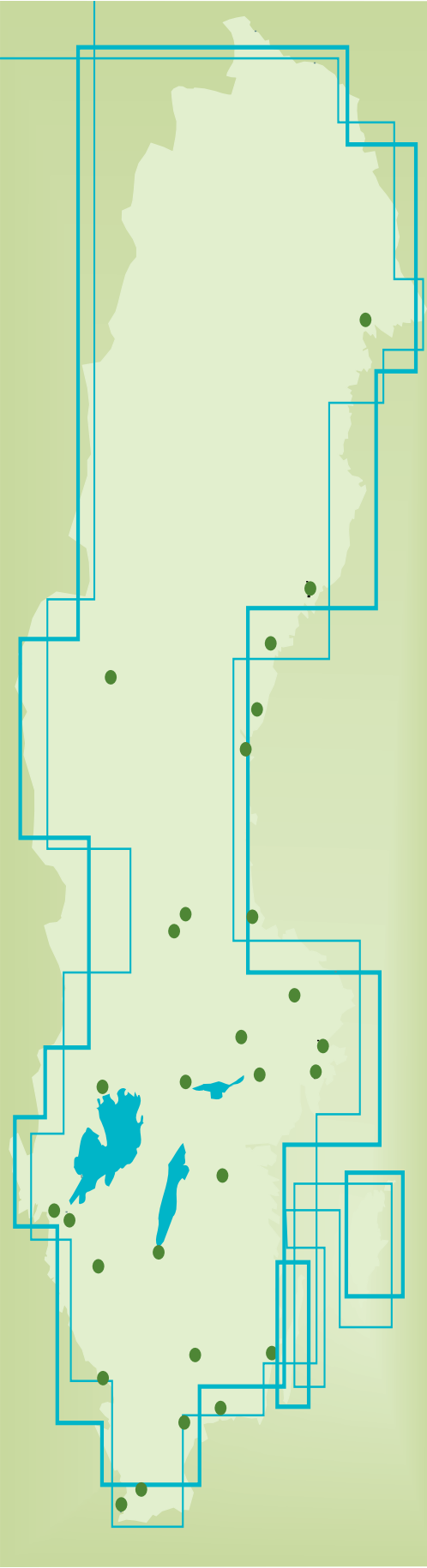

Dimensionering av lärarutbildning

– analys inför samråd 1998

Högskoleverkets rapportserie 1999:4 R

 HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education

Dimensionering av lärarutbildning

– analys inför samråd 1998

Redaktörer

Eivor Johansson och Inger Rydén Bergendahl, Högskoleverket.

Övriga medverkande

Skolan och lärarutbildningen under omvandling

Lars Lustig, Högskoleverket.

Flykt från lärarutbildningen och skolan?

Carl Hård af Segerstad Högskoleverket, Olof Ingesson Lärarhögskolan i Stockholm, Kerstin Karlsson SCB, Barbro Dunér Skolverket, Mats Gudmundsson och Kerstin Svensson Lärarns Riksförbund

Balansen mellan behov och tillgång på vissa lärargrupper

Carl Hård af Segerstad Högskoleverket, Kerstin Karlsson SCB, Barbro Dunér, Britt-Marie Jarnhammar och Lennart Gustavsson, Skolverket.

Klarar universitet och högskolor uppgiften?

Lars Brandell, Carl Hård af Segerstad och Lars Lustig, Högskoleverket.

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-453 70 00 • fax 08-453 70 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Dimensionering av lärarutbildning – analys inför samråd 1998

Producerad av Högskoleverket i januari 1999

Högskoleverkets rapportserie 1999:4 R

ISSN 1400-948X

ISRN HSV-R--99/4--SE

Innehåll: Uppföljnings- och utredningsavdelningen

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Printgraf, Stockholm, februari 1999

Innehållsförteckning

Förord	5
Sammanfattning	6
Summary	8
Skolan och lärarutbildningen under omvandling	10
Aktuella utredningar och initiativ	10
Lärarutbildningen genom omvärldens ögon	11
Flykt från lärarutbildningen och skolan?	14
Sökande och antagna studenter till lärarutbildning	14
Genomströmningen i lärarutbildningen	20
Varför inte examen?	23
Blir de examinerade lärare?	24
Överger lärarna skolan?	26
Lärarna har pedagogisk utbildning	27
Sammanfattning	28
Balansen mellan behov av och tillgång på vissa lärargrupper	30
Förskollärare och fritidspedagoger	30
Lärare i grundskolan och i praktiskt-estetiska ämnen i gymnasieskolan	32
Speciallärare/specialpedagoger	34
Lärare i svenska som andraspråk	37
Sammanfattning	39
Klarar universitet och högskolor uppgiften?	41
Lärarutbildningens geografi och volymutveckling	41
Att dimensionera lärarutbildningar – grundskollärarna	45
Sammanfattning	56
Bilaga 1	58
En genomgång av rapporter, betänkanden, propositioner om skola och lärarutbildning	58
Bilaga 2	70
Samtliga universitets och högskolors examensrättigheter 1998 inom lärarutbildningsområdet	70

Förord

Den 30 september 1998 anordnade Högskoleverket tillsammans med Skolverket en samrådskonferens kring lärarutbildningarna. Konferensen samlade ett stort antal deltagare såväl från universitet och högskolor som från andra organisationer med intresse för lärarutbildning och skola. Det mångskiftande underlag som sammanställts inför konferensen mötte också en stor efterfrågan under och efter konferensen.

En utgångspunkt för konferensen var att universitet och högskolor i enlighet med regleringsbrevens ska samråda med Högskoleverket och Skolverket före beslut om dimensionering av lärarutbildningarna. En annan utgångspunkt var den livliga debatt kring lärarna och lärarutbildningen som pågår. Finns det en flykt från läraryrket och lärarutbildningen? Klarar universitet och högskolor de krav som ställs? Råder det obalans mellan behov och tillgång på olika lärarkategorier?

Syftet med denna rapport är att mer strukturerat sammanfatta de analyser som redovisades under konferensen. I vissa avseenden har konferensunderlaget kompletterats med ytterligare uppgifter t.ex. vad gäller speciallärare/specialpedagoger och lärare i svenska som andra språk. Därmed är tanken att rapporten ska kunna tjäna som ett ytterligare underlag inför universitets och högskolors beslut om det närmare antal studerande som skall antas till olika lärarutbildningar.

Rapporten belyser i huvudsak kvantitativa aspekter såsom volymer inom utbildningarna, sammanfattningar av prognoser etc. men ger också översikter över aktuella utredningar och propositioner som har betydelse i sammanhanget.

Inger Rydén Bergendahl
avdelningschef

Sammanfattning

Förutsättningarna för planeringen av lärarutbildningen har förändrats under 1990-talet. Styrningen av skolan har i väsentliga avseenden decentraliserats. Den statliga regleringen har övergått i målstyrning och uppföljning. Kommunerna har det fulla ansvaret för genomförandet av målen och för skolans personal. Kommunernas ekonomiska ansvar är också större liksom ansvaret för att anställa lämplig lärarpersonal. De formella utbildningskraven gäller som huvudregel men undantag kan göras. Kommunerna visar numera ett allt större intresse för lärarutbildningarnas dimensionering, innehåll och examinationsformer. Därmed har också förutsättningarna för lärarutbildningen förändrats.

Samtidigt har högskolans styrsystem förändrats kraftigt. Varje universitet och högskola avgör den närmare dimensioneringen av sina olika lärarutbildningar inom vissa av statsmakterna angivna ramar. Vid dimensioneringsbesluten har högskolorna att beakta lokala och regionala behov och intressen. Den sammanlagda effekten av de enskilda besluten följs upp i efterhand. Samtidigt kan utökade examensrättigheter tilldelas för en eller flera högskolor och därmed förändras situationen för samtliga som utbildar inom givna planeringsanvisningar.

Planeringsförutsättningarna är således relativt nya för universitet och högskolor med lärarutbildning. Situationen underlättas inte av att födelse-talen svängt mycket kraftigt och på kort tid under 1990-talet. Tillgängliga prognoser pekar på att behovet av nya förskollärare under överskådlig tid är mycket begränsat; behovet av nya grundskollärare med inriktning mot 1–7 minskar ett par år in på 2000-talet och efterfrågan på lärare med 4–9-inriktning stiger först men minskar därefter snabbt.

Politiska beslut påverkar planeringsförutsättningarna – ibland med kort varsel. Efterfrågan på specialpedagoger är ett sådant exempel. I samband med de kraftiga besparingarna under första delen av 1990-talet minskade antalet speciallärare/specialpedagoger. Med ökar resurser under 1998 ökade efterfrågan på ett sätt som knappast kunnat förutses.

Nya politiska beslut kommer också att följa på de två utredningar som just nu behandlar lärarutbildningarna, dels Lärarutbildningskommittén (LUK 97), dels en arbetsgrupp med anledning av den avsiktsförklaring som

Utbildningsdepartementet, lärarfacken och Kommunförbundet presenterade sommaren 1998.

Utbildningen till lärare i svenska som andraspråk har särskilda planeringsförutsättningar. Här är det flyktingströmmar till följd av krig eller hot om krig som till stor del bestämmer behovens omfattning.

Samtidigt som behovet av nyutbildade kan svänga med kort varsel och med stor omfattning behöver universitet och högskolor en viss stabilitet i sin organisation för att upprätthålla kvalitetskraven på utbildningen. Detta reser frågor som inte har några givna svar men som måste få sin lösning även om lösningarna av naturliga skäl har olika innehåll beroende på vem som framför dem.

Det står klart att studenternas intresse för lärarutbildningarna på det hela taget är oförändrat stort. De flesta utbildningarna har långt flera sökande än som kan beredas plats. Några tecken på minskat intresse för utbildningarna kan inte avläsas i genomströmnings- och examinationsstatistik. Även de som avbryter sina studier före examen är i betydande omfattning verksamma som just lärare. De enda utbildningar som har rekryteringssvårigheter är inriktningarna mot matematik och naturvetenskap. För dessa är basåren en rekryteringsförutsättning.

Summary

The teacher training situation has changed during the 1990s. School education has been decentralized in several important respects. Central control has given way to management by objectives and evaluation.

In addition, local authorities now have full responsibility for achieving objectives and for school staff. They also have greater financial responsibility and responsibility for employing suitable teachers. Normally, teachers must still have the required qualifications, but exceptions can be made. Local authorities now show increasing interest in the availability of appropriate teacher training courses and in the examination arrangements for prospective teachers.

Substantial changes have also taken place in the universities. It is now left to the universities and university colleges to decide, within the constraints laid down by the Government and Parliament, on the scope of the teacher training they offer. In making such decisions they are to take local and regional needs and interests into account. The overall consequences of each decision are subsequently evaluated. Another novelty is that a university college's right to award degrees is sometimes extended, which creates a new situation for all the institutions that offer teacher training within the existing planning framework. All these factors have changed the planning situation in universities and university colleges that offer teacher training. The situation is not made any easier by the fact that the fertility rate has fluctuated greatly over the last few years.

The available forecasts indicate that there is very little demand for new pre-school teachers in the foreseeable future; the demand for new compulsory school teachers for the 1st to 7th forms will diminish in 3 or 4 years' time, while the demand for 4th-9th form teachers will first rise, but will then decline rapidly.

The planning situation is also affected by political decisions, sometimes at short notice. A case in point is the demand for remedial teachers. The number of remedial teachers dropped in connection with the drastic cutbacks of the early 90s. As a result of the increase in resources that became available in 1998, the demand has now risen in a way that was not easy to predict.

New political decisions will also result from the findings of the two committees that are currently investigating teacher training, i.e. the Commission on Teacher Training and the committee that was set up following the Declaration of Intent presented by the Ministry of Education, the teachers' unions and the Swedish Association of Local Authorities in the summer of 1998.

The training of teachers of Swedish as a second language requires special planning, since the demand will largely be determined by the influx of refugees from countries that are at war or where there is a threat of war.

Although the demand for newly trained teachers can fluctuate greatly at short notice, each university and university college must ensure that its organization is sufficiently stable to meet acceptable teacher training quality standards. This raises questions to which there are no easy answers, but which must nevertheless be resolved, although the solutions will naturally vary depending on who presents them.

Generally speaking, student interest in teacher training is as great as ever. There are many more applicants than places in most of these courses. The statistics on student throughput and the number of degrees taken do not indicate that the interest in teacher training courses is on the decline. In many cases, even those who drop out before getting their degree take teaching jobs. The only courses that experience recruiting difficulties are those for mathematics and science teachers. It is essential in these subjects to recruit students during their foundation year.

Skolan och lärarutbildningen under omvandling

Aktuella utredningar och initiativ

1990-talet inleddes med en genomgripande förändring av ansvarsfördelningen mellan staten och kommuner när det gäller skolan. Med den nya styrningen av skolan beslutar staten i ett betydligt färre antal frågor än tidigare. Staten formulerar målen för verksamheten och utövar tillsyn medan skolhuvudmännen ansvarar för att genomföra verksamheten. Skolan har det fulla ansvaret för att driva skolverksamheten liksom för personalen. Med kommunernas ökade ansvar har också kommunernas och deras intresseorganisationers engagemang i utbildningen av lärarna ökat.

Med förändringarna i skolans struktur, organisation och innehåll följer nya krav och förväntningarna på lärarutbildningarna. Samtidigt har 1993 års högskolereform förändrat högskolans styrsystem och ekonomiska villkor. Inom ramen för de examensrättigheter som varje enskild högskola innehar beslutar dessa – inom vissa ramar – om den lokala dimensioneringen under hänsynstagande till statsmakternas anvisningar, lokala och regionala behov m.m.

Under de senaste åren har presenterats en rad programdokument, utredningar och propositioner över förskolan, skolan och lärarutbildningarna. Regeringen har redogjort för sin grundläggande syn på utbildningsväsendet som en väsentlig del av välfärdspolitiken. Utredningar har behandlat målen för den samlade skolverksamheten, den nya gymnasieskolans utveckling, uppbyggnad av programstrukturen och kvaliteten. Olika gruppers perspektiv har belysts såsom de funktionshindrade elevernas. Förslag över vuxenpedagogik har presenterats liksom programinriktade, individuella program för dem som behöver särskilda förberedelser för att nå de nationella programmen.

Som en naturlig följd av de stora förändringarna inom skolan har även lärarutbildningarna varit föremål för utredning med åtföljande riksdags- och regeringsbeslut. Examensbeskrivningarna har setts över. Lärarutbildningarnas forskningsanknytning har framhållits som angelägen. Regionala centra för utveckling av skola och lärarutbildning har inrättats. Grundskollärarutbildningen har kvalitetsgranskats och ett antal

examensrättsprövningar har genomförts vid olika universitet och högskolor. Den framtida tillgången på olika lärargrupper har prognostiserats liksom behovet. Arbetsmarknadens parter har utifrån sina utgångspunkter presenterat sina uppfattningar på lärarutbildningarnas innehåll och omfattning.¹

Samtidigt har regeringen dels tillsatt Lärarutbildningskommittén (LUK 97), dels en särskild beredningsgrupp med uppgifter att presentera förslag inom området. LUK 97 har ett vittgående uppdrag (Dir 1997:54 samt tilläggsdirektiv). Bl.a. skall den behandla lärarutbildningens dimensionering och rekrytering. Särskilt skall uppmärksammas dimensioneringen av den framtida specialpedagogiska utbildningen för förskolan, skolan, vuxenutbildningen och specialskolan. Utredningen skall vidare överväga behovet av ytterligare insatser för att öka rekryteringen till lärarutbildningar i matematik, naturvetenskap och teknik. Utredningen skall också överväga insatser för att åstadkomma jämnare könsfördelning i rekryteringen till lärarutbildningen. Vidare skall övervägas insatser för att rekrytera fler lärare med invandrarbakgrund samt med yrkeserfarenhet från andra områden än skolan. LUK 97 ska presentera sina förslag senast i maj 1999.

Skolministern publicerade också i augusti 1998 tillsammans med avnämarna för lärarutbildningen en avsiktsförklaring vari man förbinder sig att tillsammans arbeta för vissa mål såsom att öka dimensioneringen av lärarutbildningen, öka antalet sökande till lärarutbildningen och inte minst de manliga sökande, göra lärarutbildningarna mer flexibla bl.a. genom att personer med annan yrkeserfarenhet eller examina ska kunna tillgodogöra sig dessa, öka antalet distansutbildningsplatser m.m. En särskild beredningsgrupp har tillsatts för att arbeta med dessa frågor.

Lärarutbildningen genom omvärldens ögon

Kommunförbundet har i en särskild skrivelse till Utbildningsdepartementet presenterat en idé om flexibel lärarförsörjning. De stora variationerna i årskullarnas storlek skapar problem. Behovet av lärare alltifrån förskollärare till gymnasielärarna svänger kraftigt och tvärt med barnkullarnas storlek. Bara under 1990-talet har antalet födda barn varierat från 125 000 till under 90 000. För att kunna använda lärarpersonalen mera flexibelt vill man bl.a. se en mera sammanhållen utbildning för förskollärare, grundskollärare och

¹ I bilaga 1 sammanfattas aktuella utredningar, propositioner m.m.

gymnasielärare. Därigenom kan personalen följa med de stora årskullarna genom de olika stadierna i skolan.

För att lösa den akuta lärarbristen vill förbundet också se ettåriga påbyggnadsutbildningar som ger lärarna rätt att arbeta inom flera årskurser och skolformer än vad den grundläggande examen är inriktad mot.

Kommunförbundet har vidare i olika sammanhang framfört att kontakt- ytorna mellan skolorna och övriga delar av arbetslivet behöver stärkas t.ex. genom att personer från andra yrkessektorer under viss tid av sitt liv tjänstgör som lärare. För att nå erforderlig kompetens kan kompletterande utbildning bli aktuell. Dagens krav är för stelbenta, menar man, då det i realiteten innebär att vuxna människor med omfattande kunskaper och erfarenheter rekommenderas att sätta sig på skolbänken under flera år. I stället vill förbundet se en extern examination där det skall vara möjligt att tillägna sig kunskaper och färdigheter på olika sätt för att sedan låta sig prövas för läraryrket. En sådan examination bör genomföras av kvalificerade representanter för lärarna, för arbetsgivarna, för staten och för utbildarna. Kommunförbundet menar att det är kompetensen, inte vägen dit som ska bedömas. Med en extern examination skulle det bli oväsentligt hur den examinerade läraren tillägnat sig kunskaper. ”Behörigheten” att arbeta som lärare skulle vara kopplad till att man genom examination befunnits ha de kvalifikationer som behövs. Fler människor från andra delar av samhället och personer med annan yrkesbakgrund som deltagit i kunskapsutvecklingen utanför skolan och kanske med bakgrund i andra länder skulle på så sätt få ökade möjligheter att varaktigt eller från tid till annan bidra till lärandet i skolan.

Även Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) presenterade sommaren 1998 krav på en förändrad lärarutbildning som innebär att arbetsgivaren-kommunen får ett större inflytande över de enskilda lärarnas utbildning.² Detta, menar man, är en rimlig följd av att kommunen fått ansvaret för att de nationella målen för skolan uppnås.

Almega, småföretagarnas egen arbetsgivarorganisation, har gått ett steg längre och vill ge kommunerna rätt att bestämma om de vill upphandla lärarutbildning av högskolan eller själva ta hand om den. Detta menar man är en rimlig konsekvens av att skolan profilerats alltmera. Då behövs också en mera profilerad lärarutbildning och kommunerna måste själva kunna ta ansvar och bedöma vilka lärarkompetenser som erfordras.

² SAF, För skolan och det livslånga lärandet – en radikalt förändrad lärarutbildning. (1998).

Tidigare prognoser över tillgång och behov av lärare har visat att en brist kunde förväntas kring 2000-skiftet på framför allt 4–9-lärare. Mot bakgrund av den väntade bristen på lärare beslutade Arbetsmarknadsverket under 1998 om en omfattande satsning på lärarutbildning inom ramen för sina arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Inledningsvis omfattar satsningen 1 500 personer. Deltagarna kan rekryteras från hela landet men det är de regionala behoven som kommer att vara styrande för utbildningarna. Målgrupperna för utbildningarna är arbetslösa, deltidsarbetslösa, timanställda och personer som riskerar arbetslöshet. Verket räknade med att kunna rekrytera intresserade bland följande grupper

- invandrare med utländsk lärarutbildning som skall få kompletterande utbildning
- ettämneslärare som kan bli grundskollärare eller gymnasielärare
- olika akademikergrupper, t.ex. civilingenjörer, naturvetare och civilekonomer som ges praktisk-pedagogisk utbildning, eventuellt med kompletterande ämnesutbildning.

Utbildningarna ska bedrivas i samarbete med universitet och högskolor.

Debatten sommaren 1998 om skolan och lärarutbildningen var intensiv, något som bl.a. beror på att dessa områden är av stort allmänt intresse och berör många människor. Stundom förmedlades en bild av katastrofal brist på lärare, att studenterna flyr lärarutbildningen och att lärarna överger sitt yrke. Ett viktigt tema för Högskoleverkets konferens i september 1998 och i denna rapport är att närmare granska dessa påståenden om rekryterings-situationen och tillgången på lärare.

Flykt från lärarutbildningen och skolan?

För att pröva om de ögonblicksbilder som förmedlats i debatten om generell giltighet har tillgänglig statistik sammanställts som belyser situationen vid lärarutbildningen och lärartillgången i skolan. I detta kapitel redovisas ett par studier vid Högskoleverket om tillströmning och genomströmning vid lärarutbildningen och en studie vid Lärarhögskolan i Stockholm över avbrotten. Vidare redovisas studier vid Skolverket som dels visar i vilken omfattning som lärare lämnar sitt yrke, dels i vilken omfattning de verksamma lärarna är utbildade. Slutligen redovisas uppgifter från Lärarnas Riksförbund som belyser i vilken omfattning som nyutbildade lärare går till läraryrket.

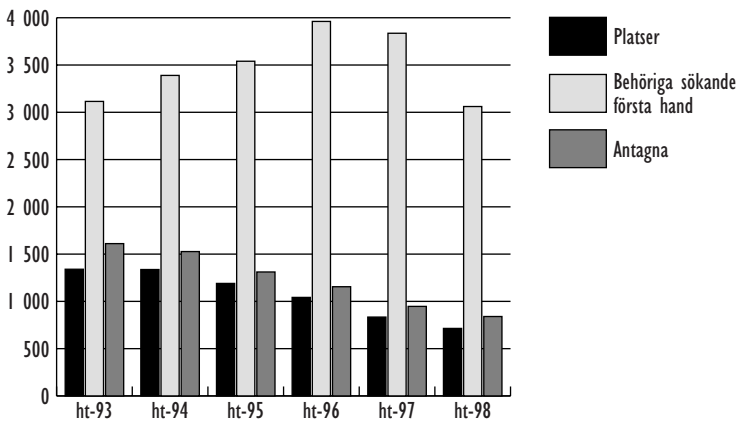
Sökande och antagna studenter till lärarutbildning

Det totala antalet sökande till lärarutbildningarna har i huvudsak varit oförändrat under de senaste åren även om antalet platser och antagna sjunkit något. Antalet sökande till grundskolläraryrket och gymnasieläraryrket har dock minskat något under de senaste två åren. Det är emellertid endast till inriktningarna mot matematik/naturorientering som detta ger anledning till oro. Till övriga inriktningar av grundskolläraryrket är antalet sökande långt högre än det antal som kan antas. De senaste årens utveckling för de stora utbildningarna grundskolläraryrket och gymnasieläraryrket och för förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningarna belyses i det följande.

Grundskolläraryrket 1-7

Sv/so inriktningen har god tillströmning av sökande. Hösten 1996 sökte nästan 4 000 utbildningen i första hand. Antalet sökande har därefter minskat något men fortfarande går det mer än tre sökande på varje plats som ställs till förfogande i VHS antagning. Antalet platser och antagna på inriktningen har under de senaste fem åren nästan halverats i enlighet med statsmakternas anvisningar. Trots detta har tillströmningen ökat ända fram till för två år sedan.

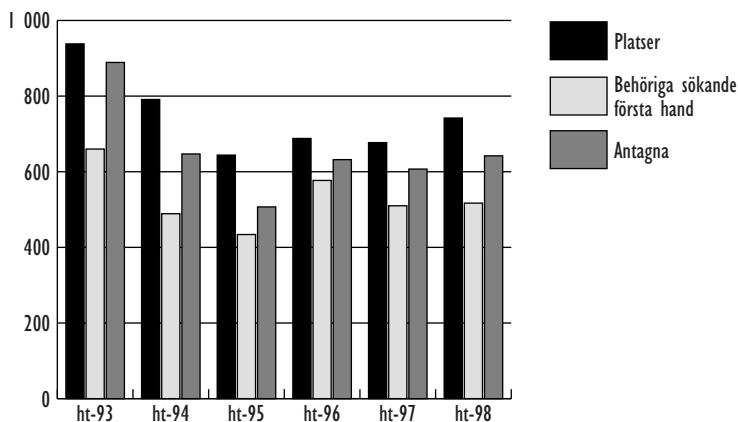
Platser, behöriga förstahandssökande och antagna i VHS antagning till 1-7 lärarprogram med Sv/So-inriktning

Källa: VHS antagningsrapporter, NU-databasen Högskoleverket.

Tillströmningen till **ma/no inriktningen** skiljer sig väsentligt från sv/so-inriktningen. Antalet behöriga förstahandssökande har de senaste åren varierat mellan 660 och 430, dvs. en åttondedel av det antal som sökt till sv/so inriktningen. Antalet behöriga förstahandssökande har under hela perioden legat lägre än antalet platser som har ställts till förfogande i VHS antagning. Under senare år har svårigheterna att direktrekrytera till ma/no-inriktningarna snarast ökat.

Platser, behöriga förstahandsökande och antagna i VHS antagning till 1–7 lärarprogram med Ma/No-inriktning

Källa: VHS antagningsrapporter, NU-databasen Högskoleverket.

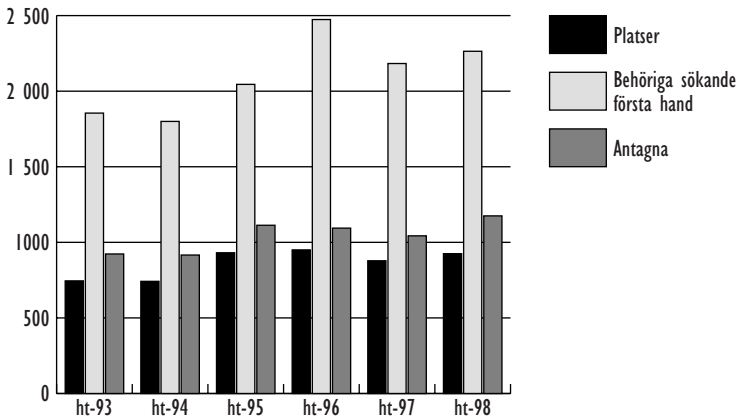
Samtidigt finns sedan läsåret 1992/93 en möjlighet för dem som saknar behörighet i naturvetenskap och matematik att genomgå det s.k. teknisk-naturvetenskapliga basåret. Detta har medfört att antalet *nybörjare* på ma/no-inriktningen är betydligt högre än antalet antagna direkt till ma/no inriktningarna. Basåret har blivit en viktig rekryteringsväg till dessa inriktningar vid grundskolläraryrket. Antalet registrerade på basåret med anknytning till läraryrket har sedan 1993/94 uppgått till mellan 476 och 778 årligen.³ Av dessa fortsätter en väsentlig andel vidare till grundskolläraryrket. Av dem som läste basåret 1994/95 fanns två år senare 80 procent på denna utbildning. I absoluta tal handlade det om 263 personer som fortsatte från basåret med koppling till läraryrket samt ytterligare ett tiotal personer från basår med annan koppling. De som rekryteras via basåret utgör således cirka tjugofem procent av dem som kommer direkt in på de båda inriktningarna mot ma/no.

³ Idén som fick fäste. Fem år med basåret. (NOT-häfte nr 16, Högskoleverket och Skolverket 1998.)

Grundskolläraryrprogrammet 4–9

Även på programmet för grundskolläraryrutbildning 4–9 med **inriktning mot sv/so** är det stor konkurrens om de platser som ställs till förfogande i antagningen. Söktrycket är dock inte lika stort som på motsvarande 1–7 utbildning. Antalet sökande var hittills högst vid antagningen hösten 1996 då nästan 2 500 hade sv/so inriktning på 4–9 programmet som förstahandsalternativ.

Platser, behöriga förstahandssökande och antagna i VHS antagning till 4–9 läraryrprogram med Sv/So-inriktning

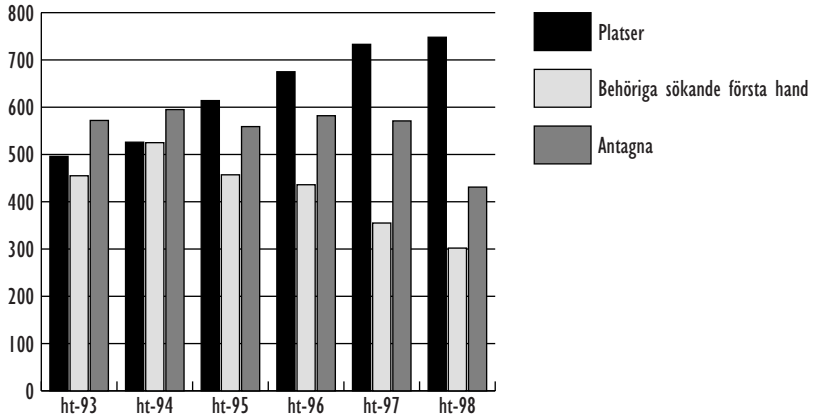

Källa: VHS antagningsrapporter, NU-databasen Högskoleverket.

För **ma/no-inriktningarna** av 4–9 programmet ger utvecklingen de senaste höstarna anledning till oro. Ambitionerna har varit att öka antalet utbildade med denna inriktning i enlighet med statsmakternas direktiv. Antalet platser har därför ökat från 500 till 750. Samtidigt har antalet behöriga förstahandssökande successivt minskat till 300 vid antagningen hösten 1998. Det förefaller således bli svårare att rekrytera studenter till ma/no-

inriktningen den traditionella vägen. Antalet nybörjare har trots detta kunnat öka beroende på rekryteringen via basåret.

Platser, behöriga förstahandssökande och antagna i VHS antagning till 4–9 lärarprogram med Ma/No-inriktning

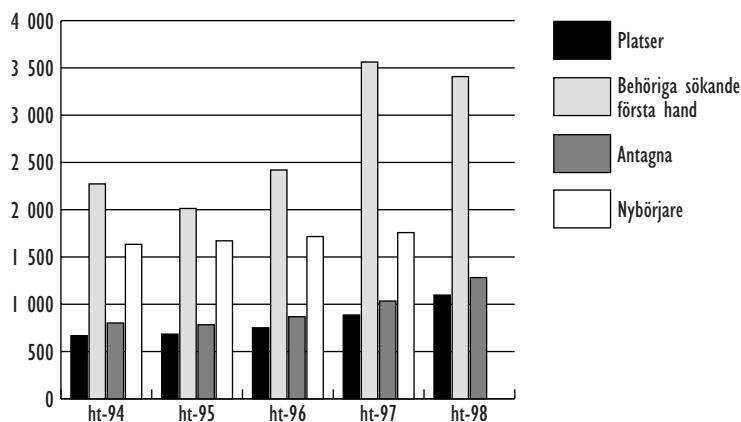

Källa: VHS antagningsrapporter, NU-databasen Högskoleverket.

Gymnasieläraryrprogrammen

Inför hösten 1997 ökade antalet behöriga förstahandssökande till den reguljära gymnasieläraryrutbildningen kraftigt och antalet sökande var tre gånger så högt som antalet antagna i VHS samordnade antagning. Av tabellen framgår ej sökande till praktiskpedagogiska påbyggnadsutbildningar (PPU) till vilka antagningen sker lokalt. Studenter som kommer direkt in på programmet från basårutbildning ingår inte heller i tabellen nedan. Detsamma gäller sökande till lärarprogram med öppen ingång till grundskolläraryrprogram eller gymnasieläraryrprogram. De höga staplarna över antalet sökande visar dock att intresset för gymnasieläraryrutbildningen från studenterna är högt. Bland nybörjarna i tabellen ingår samtliga grupper oavsett rekryteringsväg.

Platser, behöriga förstahandssökande, antagna vid VHS antagning och totalt antal nybörjare på gymnasieläroverutbildningarna

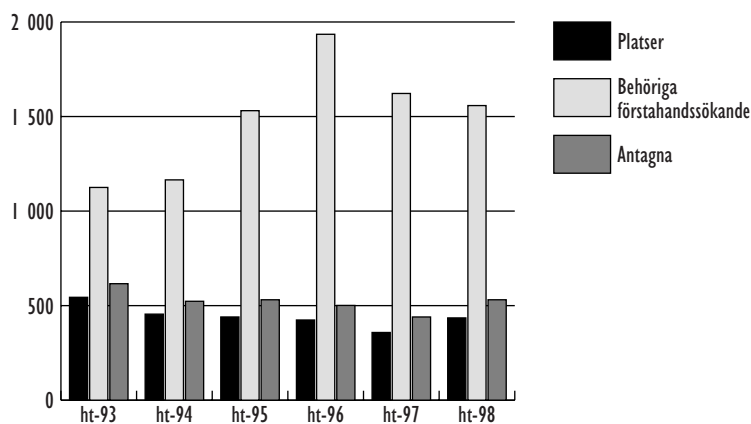

Källa: VHS antagningsrapport ht 93–ht 98, NU-databasen Högskoleverket.

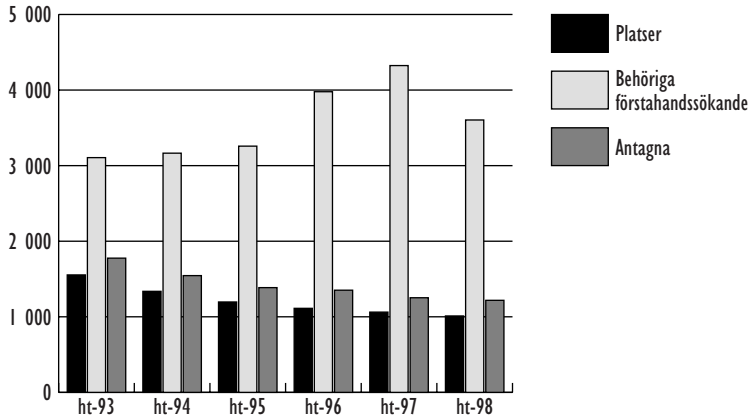
Utbildningar av barn- och ungdomspedagoger

Intresset är stort för barn- och ungdomspedagogutbildningens båda inriktningar mot fritidspedagog respektive förskollärare. Båda dessa inriktningar har minskat i omfattning men studenternas intresse för utbildningarna har fortsatt att öka fram till 1996 respektive 1997 för att sedan avta något. Fortfarande är det cirka tre gånger så många som söker till utbildningarna som blir antagna i VHS samordnade antagning.

Fritidspedagogprogrammet. Platser, behöriga förstahandssökande och antagna

Förskollärarprogrammet. Platser, behöriga förstahandsökande och antagna

Det finns således ett stort intresse för såväl barn- och ungdomspedagogutbildningarna som för lärarutbildningarnas inriktningar mot sv/so som är betydligt större än det antal platser som ställs till förfogande. Antalet sökande till ma/no inriktningarna är däremot alltför lågt i förhållande till utbildningsambitionerna. Genom alternativa rekryteringsvägar, framför allt basåret, har emellertid ett intresse för lärarutbildning med denna inriktning bland studerande från det samhällsvetenskapliga programmet i gymnasiet kunnat tillvaratas och antalet nybörjare ändå kunnat öka. Sett ur ett rekryteringsperspektiv är det alltså inte fråga om något flykt från lärarutbildningarna.

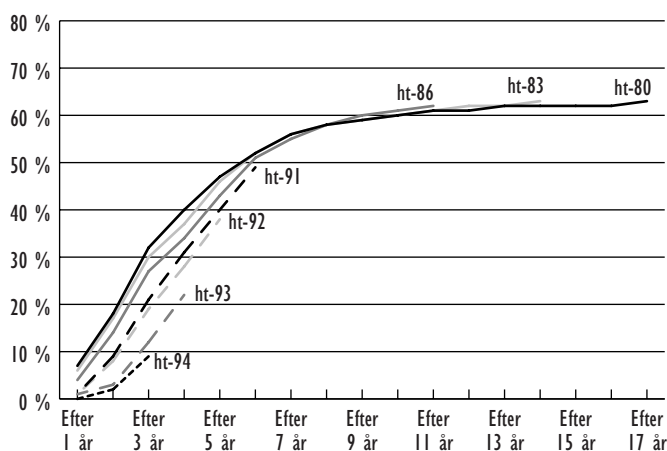
Genomströmningen i lärarutbildningen

Bibehålls intresset för lärarutbildningen och det kommande yrket under utbildningstiden eller är det så att studenterna i ökande omfattning hoppar av utbildningen? För att belysa detta redovisas nedan genomströmningssiffror som visar hur stor andel av nybörjarna som avslutar sin utbildning inom viss tid.

Som relief till siffrorna för lärarutbildningen kan nämnas att i högskolan som helhet har nästan 60 procent av alla som påbörjat högskolestudier 1988 och tidigare tagit ut någon form av examen nio år senare. Den allmänna

bilden inom den svenska högre utbildningen är att den sammanlagda studietiden är på väg att öka. Bland nybörjarna åren 1991–1994 har allt färre tagit ut en examen såväl efter 3 år som efter 6 år i förhållande till dem som var nybörjare i mitten och i slutet av 1980-talet. De förlängda studietiderna är ett resultat av förlängda utbildningar inom flera områden och införandet av magisterexamen.

Andel av högskolenybörjarna olika år som tagit ut minst en examen från högskolan efter 1–17 år

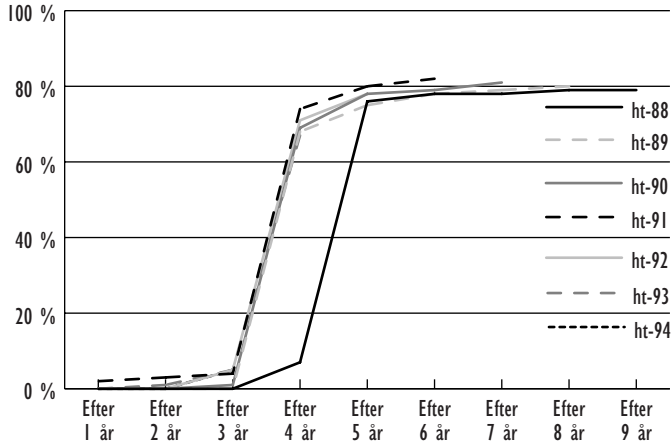
Källa: SCB/Högskoleverket.

Grundskolläroprogrammet 1-7

Andelen nybörjare på 1-7 programmet som examineras är väsentligt högre än genomsnittet för högskolan. 80 procent av dem som började på 1-7 läroprogrammet höstarna 1991 och 1992 har tagit ut examen från samma program efter 5 år. Det finns således ingenting som indikerar att fler studenter lämnar 1-7 utbildningarna än andra utbildningar. Förhållandet är snarast det motsatta.

Efter nio år har 85 procent av dem som började på 1-7 läroprogrammet hösten 1988 tagit någon form av examen från högskolan, att jämföra med 60 procent av dem som börjat på annat program i högskolan.

Andel av nybörjarna på 1–7 lärarprogram som tagit ut 1–7 lärarexamen 1–9 år efter påbörjad utbildning

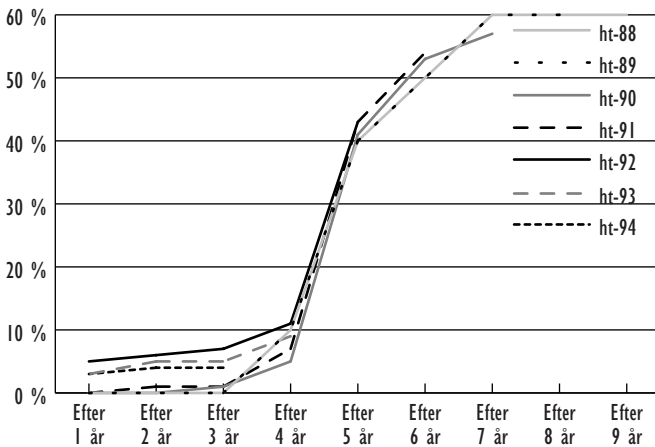

Källa: SCB/Högskoleverket.

Grundskollärodbildning 4–9

Andel nybörjare på 4–9 programmet som examineras ligger på samma nivå som genomsnittet för hela högskolan. Efter nio år har ungefär 59 procent tagit ut examen från programmet de började på. Räknas samtliga examina från högskolan har drygt 71 procent av de som började på lärarprogrammet 4–9 hösten 1988 tagit examen från högskolan efter nio år. Det finns inga tecken på att genomströmningen från 4–9 utbildningarna skulle minska.

Andel av nybörjarna på 4–9 lärarprogram som tagit ut 4–9 lärarexamen 1–9 år efter påbörjad utbildning

Källa: SCB/Högskoleverket.

Inte heller genomströmningssiffrorna tyder på att studenternas intresse för lärarutbildningen skulle vara på väg att minska. De skiljer sig inte från studenterna i högskolan som helhet och avbryter inte heller sina studier i större omfattning nu än tidigare.

Varför inte examen?

Vid Lärarhögskolan i Stockholm genomfördes 1998 en studie som belyser frågan om studenternas intresse för lärarutbildningen och läraryrket.⁴ Utgångspunkten för högskolan var att genomströmningen vid vissa av lärarutbildningsprogrammen inte var tillfredsställande även om en jämförelse med hela högskolan snarast utföll till lärarutbildningarnas fördel. Av dem som påbörjat 4–9 inriktningen av grundskolläraryrket under tiden 1988–1992 hade drygt 50 procent tagit ut examen i april 1998. Avbrotten skedde till stor del antingen mycket tidigt under utbildningen, redan under den första terminen, eller när studenterna i stort sett var färdiga med utbildningen. Detta gällde båda inriktningarna av grundskollärarutbildningen.

Lärarhögskolan kontaktade via enkäter dem som avbrutit studierna för att få kunskap om

- orsakerna till att studenterna inte fullföljde utbildningen
- vad de gjort efter studierna vid Lärarhögskolan i Stockholm
- om de avsåg att slutföra studierna.

En väsentlig andel av dem som besvarade enkäten arbetar redan som lärare, av dem som var inskrivna vid 4–9 inriktningen var nära hälften redan verksamma som lärare. Vid 1–7-inriktningen och den praktiskt-pedagogiska utbildningen för gymnasielärare (PPU) arbetade knappt en tredjedel som lärare. Orsaken till att så många avbrutit sina studier för att arbeta som lärare är sannolikt det faktum att det råder brist på lärare. Författaren pekar på det paradoxala i att bristen på lärare leder till att skolan anställer lärare redan innan de examinerats och uppnått sin fulla kompetens. Vid anställningssituationen kan det under sådana förhållanden vara svårt att ställa krav på examensbevis.

Inte mer än omkring en fjärdedel av de blivande grundskollärarna arbetade med något helt annat än pedagogiskt arbete. Andelen var högre bland dem som inte fullföljt PPU-kursen, omkring 40 procent. Denna

⁴ Olof Ingesson, Varför inte lärare? (Lärarhögskolan i Stockholm, 1998)

grupp har i stor utsträckning ett annat yrke att återgå till om de känner att läraryrket inte var vad de tänkt sig.

En inte oväsentlig andel hade fortsatt sina studier med t.ex. lärarutbildning vid en annan högskola.

Huvudsaklig sysselsättning i april 1998 bland dem som inte tagit ut examen, %	Inriktning på utbildningen			
	1–7	4–9	PPU	Totalt
Arbetar som lärare	29	44	32	39
Arbetar som lärare dock ej inom skolan eller komvux	5	2	4	3
Arbetar inom helt annan bransch	28	23	39	27
Barnledig	10	6	5	7
Arbetslös	5	4	8	5
Studerar/forskar	12	13	6	12
Annat	12	7	6	8
Totalt	100	100	100	100
Totalt N	142	333	84	559

Nära hälften av dem som besvarat enkäten hade för avsikt att slutföra sina studier. En glädjande bieffekt av studien har blivit att många av dem som ingått i studien har kontaktat sin institution i syfte att slutföra resttentamina och avsluta utbildningen.

Det fanns således en ansevärd grupp, över 40 procent av dem som inte tagit ut examen inom förväntad tid, som ändå arbetar som lärare. Dessa ingår inte i examensstatistiken utan registreras som avhopp/avbrott. Studenterna har likväl nått sitt målyrke och man kan knappast dra slutsatsen att de förlorat intresset för läraryrket.

Rektor vid Lärarhögskolan, Eskil Frank, konstaterar att resultaten av studien bör leda till självvrannsakan såväl för Lärarhögskolan som för kommunerna som är ansvariga för rekryteringen av lärare. För Lärarhögskolans del måste utbildningens kvalitet, särskilt förhållandet mellan teoriundervisning och praktik, ställas i fokus. Skolor och kommuner måste, menar han, ifrågasätta den utbredda praxisen att fylla vakanser med obehöriga lärare som uppenbarligen ofta är avhoppade lärarstudenter.

Blir de examinerade lärare?

Nästan alla som slutfört en lärarutbildning arbetar som lärare eller som studie- och yrkesvägledare om det var utbildningsmålet. Det visar en studie som Lärarnas Riksförbund genomfört bland dem som tagit examen under

1996.⁵ 85 procent av de examinerade arbetar inom målyrket och inte mer än 6 procent arbetar inom annat än målyrket. Ett par procent är utan arbete och 7 procent är föräldralediga, bedriver studier, gör militärtjänst eller arbetar inte av andra skäl.

Av dem som arbetade inom andra yrkesområden svarade nära en tredjedel att de fick bättre villkor i det nya yrket. Det gäller framför allt 4–9 lärarna.

Även enligt denna studie har de nyexaminerade lärarna valt att arbeta inom skolan. Drygt hälften har dock kommit att undervisa i ämnen som de inte var utbildade för. Det gäller framför allt grundskollärarna och i synnerhet de som har en inriktning mot de lägre stadierna. Det omvända förhållandet, att inte få utnyttja hela bredden i sin utbildning, gäller för en tredjedel.

Även om innehållet i arbetet endast delvis överensstämmer med utbildningens inriktning och kompetensområde avser ändå två tredjedelar att fortsätta sin yrkesbana inom läraryrket. Gymnasielärarna är något mindre övertygade om sin fortsatta bana inom skolan än vad grundskollärarna är.

Har du för avsikt att arbeta som lärare/studie- och yrkesvägledare i framtiden?

	Ja	Vet ej	Nej
Gymnasielärare	55 %	35 %	10 %
Grundskollär 4–9	64 %	26 %	10 %
Grundskollär 1–7	73 %	22 %	5 %
Idrottslärare	50 %	43 %	7 %
Musiklärare	60 %	32 %	8 %
Bildlärare	40 %	40 %	20 %
Studie- och yrkesvägledare	83 %	14 %	3 %
Vårdlärare	69 %	31 %	–

Källa: Lärarnas Riksförbund.

Även bland dem som tänker sig en framtid som lärare framfördes ofta vissa reservationer mot bakgrund av de krav som yrket ställer: ”Ja, fast jag vet inte hur länge. Jobbet är fruktansvärt slitsamt. Kanske tar jag en paus om några år.”

En jämförelse med motsvarande undersökning ett år tidigare tyder på att den andel som har för avsikt att fortsätta att arbeta som lärare har minskat något. Undersökningarna är dock inte helt jämförbara varför man bör vara något försiktig med slutsatserna.

⁵ Lärarnas Riksförbund (stencil 1998.)

Överger lärarna skolan?

Det har hävdats att lärarna överger skolan och övergår till annan verksamhet. Det finns emellertid inget belägg i den nationella statistiken för att detta skulle vara en påtaglig trend. I Skolverkets senaste prognos⁶ över behovet av och tillgången på lärare ingår också en undersökning av i vilken utsträckning som lärare stannar kvar i sitt yrke. I denna konstateras att rörligheten inom läraryrket i allmänhet påverkas av situationen på arbetsmarknaden i övrigt. Under högkonjunktur med stark efterfrågan på arbetskraft är rörligheten större och även lärare söker sig till andra arbetsområden. Detta avspeglas i en minskad kvarvaro, dvs. en ökad andel lämnar yrket. Det gällde bl.a. under perioden 1985–1990 i förhållande till perioden närmast före. Med 1990-talets inträde ålades kommunerna stora besparingskrav, vilket drabbade lärarna. Andelen som stannade kvar i yrket minskade ytterligare något.

Kvarvaro i lärarkåren per femårsperiod

	80–85	85–90	88–93	91–96
Antal vid periodens början	93 685	94 088	90 922	82 291
Kvar som lärare	79 196	78 937	73 688	63 351
Övergått till skolledare	7 272	6 216	7 661	8 502
Kvar i skolan %	92	91	90	88

Källa: Skolverkets rapport nr 151, Lärare i grundskolan samt i praktiskt-estetiska ämnen i gymnasieskolan – tillgång och behov. (1998) Uppgifterna avser "behöriga lärare" och skolledare som var högst 49 år vid periodens början i grundskola, gymnasieskola, KOMVUX, sär- och specialskola, folkhögskola samt svenska för invandrare.

Framför allt var det de äldre lärarna som lämnade läraryrket under början av 1990-talet. Under denna period övertog kommunerna ansvaret för lärarna från staten. I samband med detta erbjöds lärare att gå i pension före 65 års ålder under mera förmånliga villkor än som gäller nu. Effekterna blev att äldre lärare slutade i ökad utsträckning under första hälften 1990-talet dvs. uttryckt i SCB:s termer: Kvarvaron i yrket bland de äldsta åldersgrupperna minskade. 1996 vände trenden bland dem som är upp till 54 år och kvarvaron har ökat igen.

Under den redovisade 15-årsperioden har den andel som stannar kvar i yrket minskat något men det kan i hög grad förklaras av de besparingskrav

⁶ Skolverkets rapport nr 151, Lärare i grundskolan samt i praktiskt-estetiska ämnen i gymnasieskolan – tillgång och behov.

som ålagts skolan. Någon mera påtaglig trend i riktning mot att fler hoppar av lärarbanan kan inte utläsas.

Lärarna har pedagogisk utbildning

Skolan är bemannad med utbildade lärare i mycket stor omfattning. I grundskolan hade 90 procent av lärarna pedagogisk utbildning hösten 1997 och ytterligare fyra procent hade sådan kompetens för yrket att de fått tills vidare-anställning. Inom gymnasieskolan var andelen lägre.⁷

Andel lärare som saknar pedagogisk utbildning inom olika skolformer hösten 1997, inklusive skolledare. Samtliga huvudmän.

Skolform	Antal tjänstgörande lärare	Andel lärare som saknar pedagogisk utbildning
Grundskola	84 459	9,8
Specialskola	339	13,3
Särskola	3 486	8,5
Gymnasieskola	27 267	16,8
Komvux	8 327	22,1
Staten Skola för Vuxna	60	18,3
Särvux	218	10,1
Sfi	1 291	18,6
Totalt	125 447	12,2

Källa: Skolverket

Andelen utbildade lärare varierar något mellan länen. I Kronobergs, Blekinge och Västerbottens län hade hösten 1997 96 procent av lärarna i grundskolan pedagogisk utbildning och i Stockholms län drygt 88 procent. Betydande skillnader finns dock inom länen. På utbildningsorterna är det som regel lätt att rekrytera utbildade lärare, medan mera glest befolkade trakter några mil därifrån kan ha betydligt svårare att tillsätta tjänsterna.

För gymnasieskolan är variationen mellan länen större, från 91 procent pedagogiskt utbildade lärare i Skåne och Göteborgs och Bohus län till drygt 80 procent i Dalarna och Gävleborgs län 1997. Det finns en tendens till minskad andel pedagogiskt utbildade lärare under de senaste åren, men förändringarna är små – från 92 procent 1992/93 till 90 procent 1997/98.

⁷ Skolverket, opublicerat.

Andel lärare med pedagogisk utbildning 1992/93–1997/98. Grundskolan, samtliga huvudmän.

År	Antal lärare	Andel med pedagogisk utbildning
1992/93	93 708	92
1993/94	88 458	93
1994/95	87 472	92
1995/96	88 084	91
1996/97	86 898	91
1997/98	87 624	90

Källa: Skolan i siffror 1997 och 1998: Del 2, Elever och lärare.

Siffrorna inkluderar tjänstlediga och timanställda. Till bilden hör att i definitionen pedagogisk utbildning ingår *någon form av* sådan utbildning. Det innebär inte att de tjänstgörande lärarna har pedagogisk utbildning avsedd för just den skolform eller det stadium som de tjänstgör vid.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man slå fast att någon flykt inte förekommer vare sig från lärarutbildningen eller från skolan. Trots den bild som förmedlats bl.a. i debatten sommaren 1998 kan konstateras att det är många som vill bli lärare. Långt fler söker än som kan antas varje år. Studenterna fullföljer sin lärarutbildning och avslutar den med examen i större utsträckning eller i samma utsträckning som vid andra högskolestudier. Avbrott behöver inte innebära att studenterna lämnat läraryrket ryggen. Studien vid Lärarhögskolan i Stockholm tyder på att bortåt hälften av avhoppen är verksamma som just lärare utan att ha slutfört sin utbildning.

Den generella bilden av lärarutbildningen är således knappast alarmrande. Det innebär inte att situationen skulle vara helt tillfredsställande. För de naturvetenskapliga inriktningarna är rekryteringssituationen bekymmersam även om antalet nya studerande har ökat bl.a. genom rekryteringen via basåret. Ambitionerna att ytterligare expandera dessa inriktningar hindras av för få sökande.

De nyexaminerade går in i läraryrket i mycket stor utsträckning. Man kan skönja en tendens till ökad rörlighet och heterogenitet i lärarkåren. Mätningarna av hur stor andel av lärarna som är kvar i lärarkåren visar att

den har minskat något de senaste åren. Lärarna övergår således till annan verksamhet i något större omfattning nu än tidigare. En svag tendens till en minskad andel pedagogiskt utbildade lärare kan också skönjas.

Tillgänglig statistik och undersökningar visar alltså inte på några dramatiska förändringar i studenternas intresse för lärarutbildning eller för läraryrket. Lärarkåren är en yrkeskår som i stor utsträckning är trogen sitt yrke. Situationen varierar dock mellan olika delar av landet och det geografiska avståndet mellan orter med god tillgång på lärare och brist kan vara litet.

Balansen mellan behov av och tillgång på vissa lärargrupper

Den berg- och dalbana som beskriver antalet födda barn under den senaste tioårsperioden kommer att få stora konsekvenser för behovet av personal inom förskolan och skolan. De resultat som redovisades vid Högskoleverkets konferens har sedermera publicerats i två rapporter från Skolverket i samarbete med Prognosinstitutet. De visar behovet av och tillgången på dels förskollärare och fritidspedagoger (rapport nr 158), dels lärare i grundskolan och i praktiskt-estetiska ämnen i gymnasieskolan (rapport nr 151).

I detta kapitel presenteras vidare underlag rörande speciallärare och lärare i svenska som andra språk som kompletterar det som presenterades vid konferensen.

Förskollärare och fritidspedagoger

Antalet inskrivna barn i barnomsorgen steg med drygt 30 procent mellan 1990 och 1997. Det är främst en effekt av den "baby-boom" som rådde kring 1990 samt att kommunerna numera är skyldiga att tillhandahålla barnomsorg. Under denna period har samtidigt personalsammansättningen inom förskolan förändrats. Antalet förskollärare per barn är oförändrad medan andra personalgrupper har minskat.

I beräkningarna av de framtida behoven har Skolverket utgått ifrån att andelen barn som utnyttjar förskolan kommer att fortsätta öka. Man räknar också med att andelen förskollärare och fritidspedagoger kommer att öka ytterligare medan annan personal minskar.

Den faktor som har störst betydelse för behovet av personal är antalet födda barn. Tre alternativa beräkningar har gjorts (baserade på SCB:s befolkningsprognos 1998) och i samtliga väntas födelsetalen stiga från nuvarande låga nivå. Antagandena om kommande födelsetal och personalsammansättningen påverkar nivån med i runda tal tio procent kring år 2007.

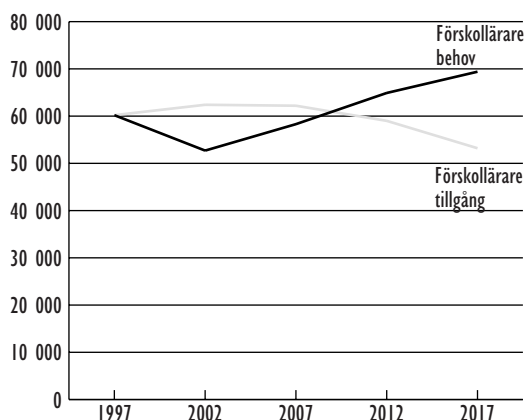
Tillgången på förskollärare och fritidspedagoger präglas även av att personalstyrkan idag är relativt ung. Det dröjer därför länge innan

pensionsavgångarna blir märkbara. Knappt tio procent antas byta jobb eller lämna sin tjänst av andra skäl inom en femårsperiod. Med dagens dimensionering av utbildningen kommer därför tillgången på förskollärare att öka med ett par tusen till ett par år in på 2000-talet. Även tillgången på fritidsledare kommer att öka något.

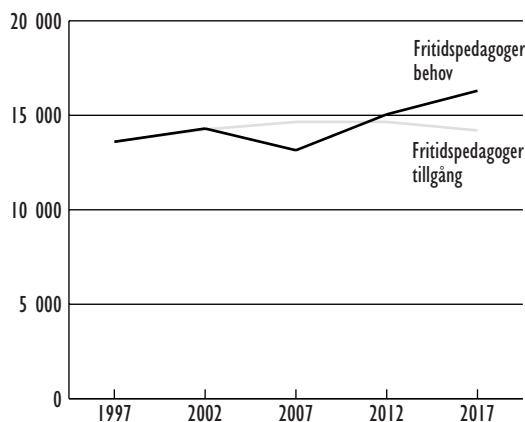
Enligt Skolverket kan kombinationen av minskat behov och ökad tillgång på förskollärare beräknas leda till ett stigande överskott till storleksordningen 10 000 kring år 2002. Därefter stiger behovet av förskollärare och överskottet sjunker successivt.

Behov och tillgång på fritidspedagoger håller ungefär jämna steg fram till år 2002. Därefter beräknas ett visst överskott uppstå.

Behov av och tillgång på förskollärare enligt huvudalternativet

Behov av och tillgång på fritidspedagoger enligt huvudalternativet

Detta skulle innebära att inte en enda förskollärare skulle behöva nyrekryteras fram till 2002. Emellertid innehåller beräkningarna en rad antaganden som är osäkra. Det under valrörelsen presenterade förslaget om max-taxa för avgiften för förskolan har inte heller beaktats. Av tabellen nedan framgår att det antal som skulle behöva examineras varierar kraftigt om balans ska uppnås under olika perioder.

Examinationsbehov av förskollärare och fritidspedagoger

Personalkategori	1998– 2002	2003– 2007	2008– 2012	2013– 2017
Förskollärare				
Huvudalternativ	0	12 900	14 300	11 700
Förväntad examination	6 500	6 300	6 300	6 300
Fritidspedagoger				
Huvudalternativ	2 180	0	4 110	3 320
Förväntad examination	2 440	2 360	2 360	2 360

Lärare i grundskolan och i praktiskt-estetiska ämnen i gymnasieskolan

Behovet av lärare i grundskolan påverkas av barnkullarnas storlek på ett påtagligt sätt. Som grund för beräkningarna i Skolverkets rapport ligger dels framskrivningar av redan födda, dels en befolkningsprognos från SCB som bygger på en fruktsamhet på 1,83 barn per kvinna.

Beräkningarna bygger på en rad ytterligare antaganden t.ex. om lärarnas genomsnittliga undervisningstid per vecka och om lärartätheten i skolorna. Förändringarna i elevantalet har beräknats slå igenom i förändrat lärarbehov till 75 procent.

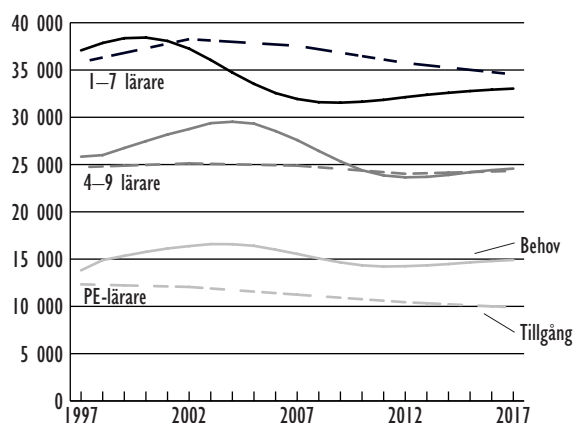
Just nu är behovet av lärare stort, men de senaste årens låga födelsetal kommer att leda till minskat behov av lärare för de lägre årskurserna ett par år in på 2000-talet. Behovet av lärare för de högre årskurserna stiger till några år in på 2000-talet för att sedan sjunka kraftigt. Behovet av lärare i praktiskt-estetiska ämnen påverkas mindre av barnkullarnas storlek då de är verksamma över fler årskurser.

Överensstämmer då det beräknade behovet av lärare med den beräknade tillgången? Vid beräkningarna av den framtida tillgången har Skolverket utgått från antalet behöriga lärare 1997. Till behöriga lärare räknas dels de som har pedagogisk utbildning, dels de som har tillsvidareanställning.

Kårens storlek har sedan skrivits fram på basis av antaganden om kvarvaron i yrket och pensionsavgången. Till den befintliga kåren har lagts det beräknade tillskottet av nyexaminerade. På längre sikt baseras detta på skattningar av nybörjare och examinationsfrekvens utifrån det antal som blev antagna inför hösten 1998.

Utifrån dessa förutsättningar beräknar Skolverket att tillgången på 1–7 lärare skall öka till en bit in på 2000-talet för att sedan långsamt sjunka. Tillgången på 4–9 lärare blir relativt oförändrad under överskådlig tid och tillgången på lärare i praktiskt-estetiska ämnen sjunker långsamt.

Behov av och tillgång på lärare i grundskolan

Skolverkets rapport innehåller även beräkningar av hur många som skulle behöva examineras för att balans ska kunna uppnås under olika perioder fram till och med 2017. Detta ställs i relation till förväntad examination.

Dessa prognoser indikerar att examinationen av 1–7 lärare kommer att bli för hög och av 4–9 lärare alldeles för låg. Bristen på 4–9 lärare kan dock bidra till att efterfrågan på 1–7 lärare blir större än beräknat. Behovet av 4–9 lärare kommer inte att kunna tillgodoses under den närmaste tiden inom ramen för den ordinarie lärarutbildningen. Det krävs att fler utbildas via andra vägar.

För lärare i praktiskt-estetiska ämnen tyder beräkningarna på att examinationen måste höjas. Examinationsbehovet blir dessutom högre om man anser att en större andel än idag skall undervisa i allmänna ämnen. Då blir å andra sidan behovet av 1–7 lärare och 4–9 lärare motsvarande lägre.

Examinationsbehov per lärarkategori och beräknad examination per femårsperiod. Basalternativet.

Kategori	Examinationsbehov					Beräknad examination			
	1998–2002	2003–	2008–	2013–		1998–	2003–	2008–	2013–
	Obehör.	%obeh.	2007	2012	2017	2002	2007	2012	2017
	ersätts = 1997								
Grundskollärare 1–7									
Ma/No	3 790	2 300	650	3 420	3 620	3 630	3 720	3 720	3 720
Sv/So	4 450	4 240	1 060	6 620	7 080	6 020	4 010	4 000	4 000
Summa	8 240	6 540	1 710	10 040	10 700	9 650	7 730	7 720	7 720
Grundskollärare 4–9									
Ma/No	4 780	3 490	2 220	790	2 610	2 410	2 280	2 180	2 180
Sv/Språk	5 590	5 380	2 360	1 130	3 190	1 860	2 540	2 600	2 600
So	720	670	910	540	1 260	1 540	1 580	1 580	1 580
Sv/So	150	130	350	200	560	220	490	530	530
Summa	11 240	9 670	5 840	2 660	7 620	6 030	6 890	6 890	6 890
Lärare i praktisk-estetiska ämnen ¹									
Bild	1 120	720	720	80	530	420	410	410	410
Hemkunskap	1 205	1 065	870	50	515	190	190	200	200
Idrott	2 440	1 650	1 310	760	1 320	900	1 110	1 130	1 130
Musik	1 630	880	580	90	700	1 120	1 000	1 000	1 000
Textilslöjd	1 805	1 670	680	605	780	400	400	400	400
Trä- & met. slöjd	1 605	1 345	280	505	825	380	350	350	350
Summa	9 805	7 330	4 440	2 090	4 670	3 410	3 460	3 490	3 490
Samtliga	29 285	23 540	11 990	14 790	22 990	19 090	18 080	18 100	18 100
Tillägg för övergång till gymnasieskola									
	940	940	940	940	940				

Anmärkning: Behovet av examinerade avser grundskollärare och lärare i praktisk-estetiska ämnen inom grundskola, gymnasieskola och konvux. Det har erhållits genom att summera uppgifterna i tabellerna 11–13 på sidan 32 i Skolverkets rapport nr 151 "Lärare i grundskolan samt i praktisk-estetiska ämnen i gymnasieskolan".

¹) Examinationsbehov vid oförändrad andel tvåämneslärare i skolan.

Speciallärare/specialpedagoger

Utvecklingen under 1990-talet synes ha medfört att vissa barn som behöver stöd inte får detta och att andra elever får ett otillräckligt stöd. I en aktuell rapport⁸ ställer Skolverket frågan om det stora handlingsutrymme som kommunerna har när det gäller att utforma stöd till barn med särskilda behov – i kombination med de stora besparingar som många kommuner tvingats till på skolans område – inneburit en återgång till segregerade

⁸ Skolverket, Elever i behov av särskilt stöd – en bild av läget 1998 (Rapport nr 98:389)

lösningar i skolan. Skolverket anser att den uppgivenhet som många lärare och föräldrar känner idag när det gäller skolans möjligheter att stödja elever måste tas på största allvar och leda till omprövningar i kommunerna.

Utvecklingen under 1990-talet

Statistik från Skolverket visar att antalet tjänstgörande speciallärare/specialpedagoger i grundskolan har sjunkit kraftigt under 1990-talet. Från 10 132 läsåret 1990/91 till 7 325 1997/98. I gymnasieskolan har utvecklingen varit den motsatta och antalet speciallärare/specialpedagoger har ökat från 49 till 344 under samma tidsperiod. Volymen specialundervisning i grundskolan har minskat med 35 procent. Antalet lärarveckotimmar per elev har i det närmaste halverats.

Var finns då alla de som utbildats till speciallärare/specialpedagog? En bearbetning Skolverket gjort av lärarregistret hos SCB⁹ visar att en mycket stor andel av dem som utbildats till speciallärare/specialpedagog är verksamma inom skolan men inte på det slaget av tjänster. 30 procent av lärarna med speciallärarutbildning eller specialpedagogisk utbildning, tjänstgörande inom grundskolan, har andra befattningar än speciallärare/specialpedagog. Inom gymnasieskolan har inte mer än en fjärdedel av de utbildade tjänst i specialpedagogik. De som genomgått utbildning till speciallärare/specialpedagog är således verksamma som lärare och deras kompetens kommer eleverna till godo, men inte i den tilltänkta befattningen.

Lsåret 1997/98 var de specialpedagogiskt utbildade verksamma inom följande skolformer och befattningar

Grundskolan	7 674	varav tjänst som speciallärare/specialpedagog	5 272
Särskolan	2 061	varav tjänst som speciallärare/specialpedagog	106
Specialskolan	213	varav tjänst som speciallärare/specialpedagog	163
Gymnasieskolan	970	varav tjänst som speciallärare/specialpedagog	208

Tänkbar utveckling av efterfrågan

Medelåldern bland de verksamma speciallärarna/specialpedagogerna är hög. Den ligger runt 50 år såväl inom grundskolan som inom gymnasieskolan. Cirka 80 procent är mellan 40 och 60 år. Pensionsavgångarna kommer således att bli stora och under de närmaste 20 åren kommer i stort sett hela den nu yrkesverksamma kåren att pensioneras eller sluta som lärare. Detta i kombination med Skolverkets iakttagelser att elever inte får det stöd de är

⁹ Skolverket, opublicerat.

berättigade till kan medföra att efterfrågan på specialpedagogisk kompetens i skolorna kommer att öka mycket kraftigt dels i form av fler utbildade specialpedagoger, dels i form av specialpedagogisk kompetens även i andra lärarutbildningar. Därtill kommer de förslag som nyligen lagts av den s.k. Funkiskommittén. Redan inför hösten 1998 ökade efterfrågan på specialpedagoger påtagligt i förhållande till tidigare läsår. Detta hade sannolikt till stor del sin grund i ökade resurser som tillförts skolan. Med en gynnsammare ekonomisk situation kan efterfrågan av detta skäl öka ytterligare.

Specialpedagogisk yrkesexamen kan utfärdas vid sex universitet och högskolor. Under senare år har antalet examensbevis legat kring knappt 400 – en kraftig nedgång i förhållande till under 1980-talet då dubbelt så många examinerades. Drygt hälften av de examinerade har en inriktning mot komplicerad inlärning, cirka 100 mot utvecklingsstörda och knappt 20 mot hörselskadade och synskadade. Med en examinationsnivå på cirka 400 per år och pensionsavgångar under de närmaste 20 åren i storleksordningen 10 000 speciallärare/specialpedagoger kommer ett stort behov av specialpedagogisk kompetens att behöva fyllas, antingen i form av att denna kompetens i ökad omfattning ges till de ordinarie lärarna eller i form av specialpedagoger.

Pågående utredning

Specialpedagogutbildningens framtida innehåll och dimensionering behandlas för närvarande inom Lärarutbildningskommittén (LUK97). Kommitténs arbete skall vara avslutat i maj 1999. Till grund för kommitténs arbete ligger bl.a. förslag från utredningen Funkis – funktionshinderade elever i skolan (SOU 1998:66). Funkisutredningens huvuduppgift var att utreda hur ansvaret för utbildning och omvårdnad för funktionshinderade elever skall fördelas mellan stat, kommun och landsting samt vem som skall finansiera verksamheten. När det gäller utbildning och fortbildning av lärare menade man att det finns behov av en ökad specialpedagogisk kompetens i den svenska skolan. Utredningen föreslog att Lärarutbildningskommittén i sitt arbete beaktar

- behov av ett ökat inslag av specialpedagogik i den grundläggande lärarutbildningen,
- behovet av specialpedagoger i gymnasieskolan,

- behovet av en särskild lärarutbildning för att undervisa på grundsärskolan, med kompetens för såväl grundskola som grundsärskola,
- möjligheten att permanenta den teckenspråkiga inriktning inom grundutbildningen, för lärare som skall undervisa vid den teckenspråkiga grundskolan,
- att frågor som rör elever med funktionshinder i skolan bör ges utrymme i rektorsutbildningen och i den aviserade skolledarutbildningen.

Lärare i svenska som andraspråk

Undervisning i svenska som andraspråk ges inom såväl grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, Komvux som inom Sfi-organisationen. Inom den senare medverkar folkhögskolor, studieförbund eller enskilda utbildningsanordnare efter kommunernas beslut.

Det antal elever som är berättigade till undervisning i svenska som andraspråk varierar. Prognoser över behovet är svåra att göra eftersom flyktingströmmar från krigsområden i kombination med invandringspolitiken bestämmer omfattningen på människor som är i behov av sådan utbildning. Under 1996/97 var den största språkgruppen inom Sfi bosniska/kroatiska/serbiska följt av arbiska, albanska, spanska, kurdiska, persiska och somaliska. Elevernas sammansättning och behov varierar av naturliga skäl över tiden. Erfarenheterna visar också att utbildningsbakgrunden varierar mycket mellan elever med olika modersmål. Elever med ryska, engelska, och polska som modersmål hade den längsta tidigare utbildningen medan de med romani, vietnamesiska och thailändska hade den kortaste. Flyktingströmmarna påverkar därmed inte bara *det antal* som är i behov av svenskundervisning utan även *nivån och omfattningen*. Därmed varierar också lärarbehovet.

Inom Sfi har man som riktvärde för undervisningen 525 timmar per elev. Riktvärdet får underskridas eller överskridas beroende på hur mycket undervisning eleven behöver för att uppnå de kunskapsmål som anges i kursplanen. Eleven börjar sina studier på den språkliga nivå som bestäms av förkunskaperna och avslutar dem när målen för utbildningen har uppnåtts.

Volymen elever i olika skolformer som deltar i svenska som andraspråk har varierat kraftigt de senaste åren.

Svenska som andraspråk. Antal elever

	1993	1994	1995	1996	1997
Grundskolan	54 600	61 200	59 700	57 100	58 400
Sfi	41 552	47 235	61 017	51 486	41 134

Källa: Skolverket.

Någon fullständig överensstämmelse mellan elevutvecklingen och undervisningsvolym mätt i antalet lärarveckotimmar finns inte. Undervisningsvolymen har minskat kraftigt inom grundskolan och Sfi, vilka svarar för omkring 90 procent av den sammanlagda undervisningen. Antalet lärarveckotimmar har halverats inom grundskolan sedan läsåret 1990/91. Inom Sfi inträffade minskningen senare men har sedan 1994/95 minskat med 40 procent och antalet lärare har minskat kraftigt. Samtidigt har dock den andel som har pedagogisk utbildning ökat och uppgår nu till drygt 80 procent.

Svenska som andraspråk. Undervisningsvolym i lärarveckotimmar

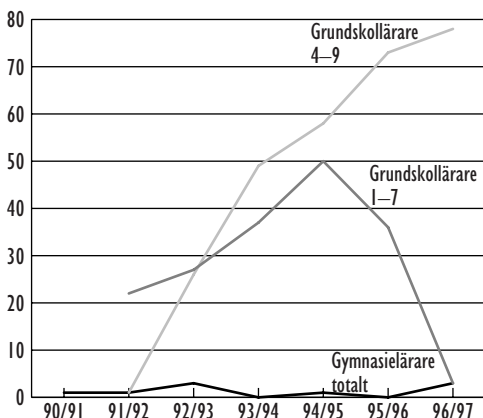
Läsår	Grundskolan	Gymnasieskolan	Särskolan	Komvux	Sfi
90/91	97 545	2 833	824	1 133	–
91/92	79 465	2 192	851	1 434	–
92/93	72 463	2 826	1 014	8 274	–
93/94	64 340	1 945	338	8 182	32 061
94/95	64 483	2 753	354	6 607	52 413
95/96	59 745	3 144	250	9 842	51 948
96/97	50 944	2 877	353	6 278	38 025
97/98	47 730	2 774	315	8 401	31 971

Källa: Skolverket. Opublicerat.

Uppskattningsvis motsvarar volymen undervisning under 1997/98 ungefär 3 500 heltidstjänster.

Några beräkningar över tillgången på lärare med svenska som andraspråk i sin examen finns inte tillgängliga. De första examinerades läsåret 1991/92. Utifrån examensstatistiken kan överslagsvis beräknas att omkring 450 lärare hittills har utbildats med svenska som andraspråk i sin examen. Merparten av dessa har grundskolläraexamen med inriktning mot 4–9, övriga med inriktning mot 1–7. Endast enstaka gymnasielärare har detta ämne i sin examen.

Utfärdade examensbevis där svenska 2 ingår

Källa: Högskoleverket

Under utbildning befinner sig för närvarande 245 helårsstudenter, varav tio på kandidatnivå. Med den utgångspunkten skulle man kunna uppskatta att examinationen kommer att fortsätta på minst samma nivå som under de senaste åren, dvs. runt 100 årligen men med relativt stora årliga variationer. En sådan mycket grov överslagsberäkning ger vid handen att det skulle ta mycket lång tid, mer än 30 år, innan tillgången på utbildade lärare i svenska som andraspråk någorlunda skulle motsvara behoven så som de ser ut idag. Även om behovet på kort sikt är svårt att bedöma, torde utbildningens volym kunna öka kraftigt.

Sammanfattning

De här refererade prognoserna och bedömningarna av tillgång och efterfrågan omfattar många av skolans lärargrupper – förskollärare, fritidspedagoger, grundskollärare med inriktning mot årskurserna 1–7 respektive 4–9, lärare i praktisk-estetiska ämnen och i svenska 2 samt speciallärare. Beräkningarna visar på stora variationer i examinationsbehoven.

En rad samverkande faktorer påverkar såväl behov som tillgång. Förutom av födelsetalen påverkas behoven av och efterfrågan på lärare också av faktorer som inte kan förutses med större långsiktighet – politiska beslut, kommunernas ekonomi, flyktingströmmar m.m. I växande utsträckning påverkas efterfrågan på lärare också av elevernas fria val.

Tillgången på lärare påverkas av konjunktursvängningar, det allmänna arbetsmarknadsläget och arbetsvillkoren. När det finns en god alternativ arbetsmarknad väljer fler att lämna skolan och är inte längre tillgängliga för skolan.

Såväl den beräknade efterfrågan som tillgången bygger således i väsentlig omfattning på antaganden och förutsättningar som snabbt kan förändras. I kombination med variationerna i barnkullarnas storlek ställer detta såväl universitet och högskolor som kommuner och lärare inför stora krav på flexibilitet.

Klarar universitet och högskolor uppgiften?

Lärarytbildningens geografi och volymutveckling

Lärarytbildningen är sett till volymen en av den svenska högskolans mest omfattande uppgifter. Läsåret 1996/97 återfinns mer än tio procent av de registrerade studenterna på en lärarytbildning. Under detta läsår utfärdades 7 771 examina inom området, varav grundskollärarytbildningens inriktning mot årskurserna 1–7 och de barn- och ungdomspedagogiska utbildningarna var de största.

Lärarytbildningen är spridd över hela landet och finns vid tjugosex universitet och högskolor samt på ytterligare några orter i form av decentraliserad utbildning. Under 1990-talet har många högskolor breddat sitt utbud av lärarytbildningar och antalet universitet och högskolor som ger 4–9-inriktningen av grundskollärarytbildningen och gymnasielärarytbildningen har fördubblats.

Under 1997 beviljade Högskoleverket ytterligare examensrättigheter till sex av de högskolor som bedriver lärarytbildning. Mälardalens högskola gavs rätt att även utfärda grundskollärarytexamen med inriktning mot årskurserna 4–9 samt gymnasielärarytexamen. Luleå tekniska universitet, Högskolan Dalarna och Mithögskolan gavs rätt att utfärda gymnasielärarytexamen. Umeå universitet gavs rätt att utfärda idrottslärarytexamen. Dessutom gavs Konstfack och Kungl. Musikhögskolan i Stockholm rätt att utfärda magisterexamen i bildpedagogik respektive i musikpedagogik. Under 1998 har Södertörns högskola fått rätt att utfärda grundskollärarytexamen med inriktning mot årskurserna 4–9 och den nyinrättade Högskolan i Malmö har fått rätt att utfärda de examina som Lunds universitet tidigare stod för.

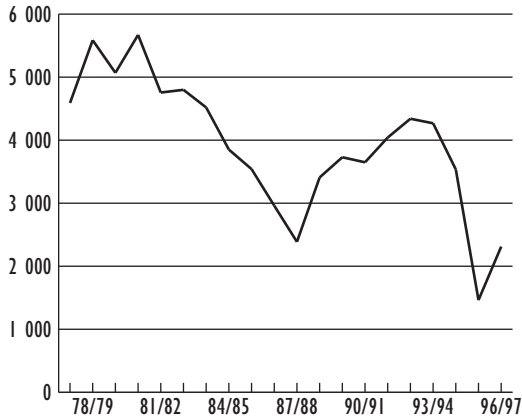
Samtliga universitets och högskolors examensrättigheter 1998 inom lärarytbildningsområdet framgår av bilaga 2.

Förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningarna

Förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningarna har minskat mycket kraftigt i volym alltsedan 1980/81 då nära 5 700 examinerades från dessa båda utbildningar. Fram till 1996/97 hade examinationen från barn- och

ungdomspedagogutbildningen (som innehåller de båda inriktningarna mot fritidspedagog och förskollärare) sjunkit till drygt 2 300. Utbildningarna har trots detta i huvudsak samma spridning över landet som i början av 90-talet och ges vid sju universitet och högskolor.

Examensbevis från barn- och ungdomspedagogiska programmet

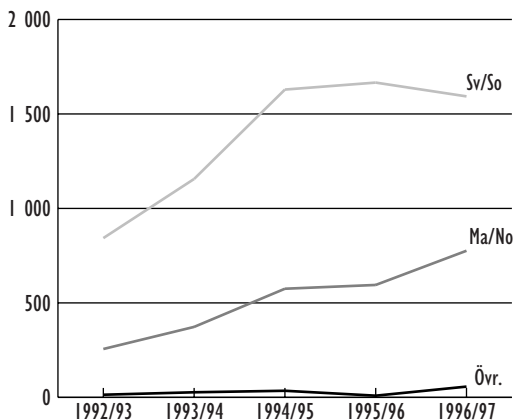
Källa: SCB, NU-databasen Högskoleverket.

Grundskollärarytbildningen

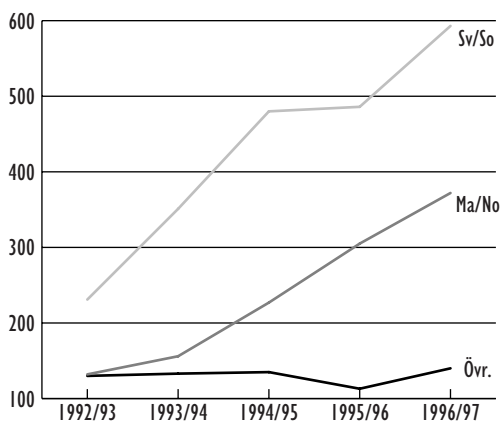
Antalet examinerade grundskollärare har ökat under 1990-talet. 1996/97 examinerades 3 531 grundskollärare vid sexton universitet och högskolor. En omfördelning mellan de båda nivåerna i grundskollärarytbildningen pågår. Antalet nybörjare inom 1–7 utbildningen sjunker medan antalet ökar i nivån 4–9.

Fördelningen på inriktningarna mot matematik/naturorientering, svenska/språk/samhällsorientering respektive övriga inriktningar har förändrats något under 1990-talet. De båda inriktningarna mot ma/no och sv/so har ökat i omfattning medan övriga inriktningar har legat kvar på samma nivå. Som andel av grundskollärarytbildningen har de examinerade från ma/no-inriktningarna ökat från 24 procent till 33 procent mellan läsåren 1992/93 och 1996/97.

Utfärdade examensbevis 1–7 lärare per inriktning

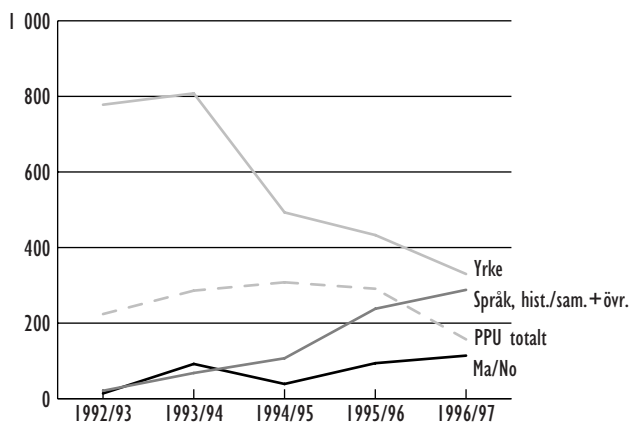
Utfärdade examensbevis 4–9 lärare per inriktning

Gymnasieläraryrket

1996/97 examinerades 889 gymnasielärare vid nio lärosäten. Under 1990-talet har antalet examinerade med olika ämnesinriktning påtagligt förändrats. Antalet examinerade i yrkesämnen har halverats, medan antalet med svenska/språk/samhällsorientering har ökat. Även antalet examinerade med matematik/naturorienterande ämnen har ökat något.

Utfärdade examensbevis gymnasielärare per inriktning

Övriga lärarutbildningar

Övriga lärarutbildningar är till volymen relativt små jämfört med ovan nämnda. Samtliga har ökat i varierande omfattning under 1990-talet.

Examen	Antal utfärdade examensbevis			
	93/94	94/95	95/96	96/97
Bildlärarexamen	41	66	72	50
Hushållslärarexamen	15	14	22	16
Idrottslärarexamen	72	112	103	123
Musiklärarexamen	172	153	166	179
Slöjdlärarexamen	80	118	48	83
Specialpedagogexamen	341	365	371	370
Studie- och yrkesvägledarexamen	110	115	85	115
Folkhögskollärarexamen	37	60	104	94

Den samlade bilden

Utvecklingen under 1990-talet har karaktäriserats av en ökad geografisk spridning av de olika lärarutbildningsprogrammen till följd av att universitet och högskolor begärt och erhållit utvidgade examensrättigheter. Volymererna har ökat kraftigt för framför allt grundskolläraryrket och minskat för de barn- och ungdomspedagogiska utbildningarna. Trots alla ansträngningar att öka andelen lärare med inriktning mot matematik/naturorientering har förändringarna varit relativt blygsamma. Inom grundskolläraryrket har volymerna ma/no lärare ökat och utgör nu 33 procent av de examinerade grundskollärarna mot 24 procent under början av 1990-talet. Inom gymnasieläraryrket har antalet med matematik

och naturvetenskapliga ämnen legat relativt konstant under de senaste åren, medan antalet med språk- och samhällsvetenskapliga ämnen ökat kraftigt. Den största förändringen inom gymnasielärautbildningen är emellertid att antalet examinerade från de yrkesinriktade ämnena sjunkit.

Att dimensionera lärarutbildningar – grundskollärarna

Sedan många år tillbaka har man vid planeringen av lärarutbildningen haft som mål att denna skall dimensioneras efter det väntade behovet av nya lärare. Lika länge har man åtminstone i den allmänna opinionens ögon misslyckats med detta: ”Det är ju konstigt att man inte kan räkna ut hur många lärare det behövs, man vet ju hur många barn som har fötts under senare år. Varför måste det bli brist på lärare eller varför blir många nyutbildade lärare arbetslösa?”

Med utgångspunkt i grundskollärarna skall i detta avsnitt diskuteras om det verkligen är så lätt att dimensionera utbildningen efter behovet (bara man kommer på hur man skall göra).

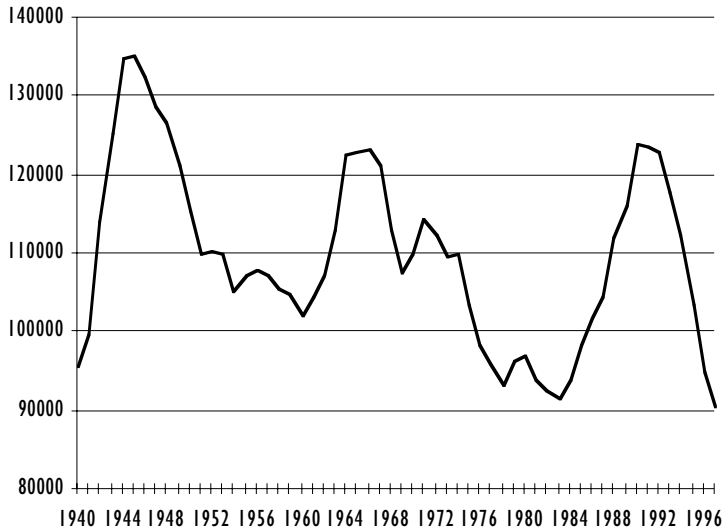
Det finns i huvudsak tre uppgifter som måste användas för att beräkna behovet av platser i lärarutbildningarna. En är *antalet elever i den framtida skolan*, en annan *det förväntade antalet pensioneringar* inom lärarkåren.

Slutligen påverkas behovet av nya lärare av eventuella framtida *förändringar av lärartätheten* dvs. relationen mellan antalet lärare och antalet barn. Om man ett visst år vill öka lärartätheten så krävs detta år ett ”speciellt” tillskott av nya lärare. Och tvärtom – om man minskar lärartätheten, blir nyrekryteringsbehovet mindre under den period när man genomför minskningen (jämfört med vad det skulle ha varit om lärartätheten hade hållits på konstant nivå). I det följande börjar vi med att se hur många nya lärare det behövs i framtiden om man förutsätter oförändrad lärartäthet. Detta leder fram till en diskussion som bl.a. tar upp möjligheterna att låta lärartätheten variera med tillgången på lärare.

Antalet barn i grundskoleåldern

En viktig faktor när man skall avgöra hur många lärare som behöver utbildas är naturligtvis antalet barn som skall gå i skolan. Detta beror i sin tur i huvudsak på antalet barn som föds i landet. Men antalet födda varierar relativt kraftigt mellan åren. Diagrammet på sid 46 visar hur antalet födda barn har varierat sedan 1940.

Antalet födda i Sverige under perioden 1940–1997

Som synes är svängningarna ganska stora. Under den studerade perioden har antalet födda per år varierat mellan maximum 135 tusen år 1945 och minimum omkring 90 tusen år 1983 och 1997.

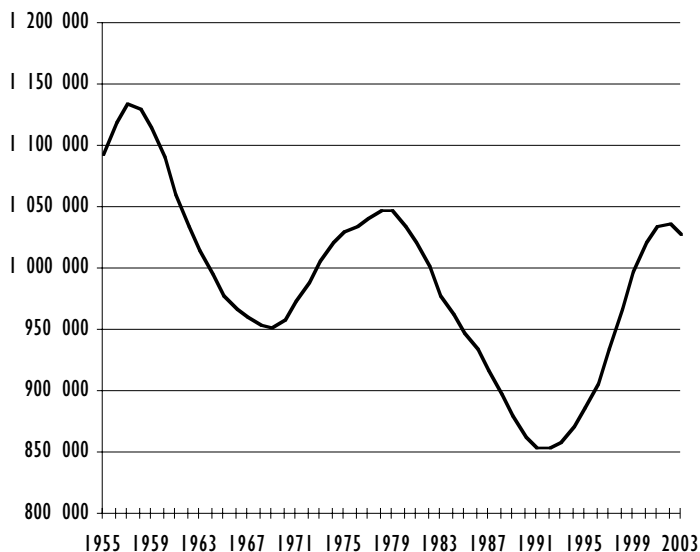
Utvecklingen sedan 1983 har varit speciellt dramatisk. Först inträffade en snabb ökning till knappt 125 tusen de tre maxåren 1990, 1991, 1992 och därefter en nedgång under fem år till något över 90 tusen. (Såvitt man kan se nu kommer antalet födda 1998 att ligga under 90 tusen).

De uppgifter som redovisas i diagrammet ovan kan användas för att beräkna antalet barn i grundskolan varje år fram till år 2003, det år då barnen födda 1997 börjar i årskurs 1. Hur antalet barn i grundskoleåldern har varierat och kommer att variera i Sverige mellan 1956 och 2003 framgår av diagrammet på sid 47.¹⁰

Som synes varierar antalet barn i grundskoleåldern kraftigt. Exempelvis minskade antalet barn med 18 procent under tolvårsperioden 1978–1990. Under de därefter kommande 12 åren (1990–2002) sker i stället en ökning med 20 procent. Det är klart att så kraftiga variationer är av betydelse för efterfrågan på nya lärare.

¹⁰ (Beräkningarna baseras enbart på födelsetalen – för mer exakta siffror bör man naturligtvis komplettera med uppskattningar av antalet barn som kommer att invandra till respektive utvandra från Sverige.)

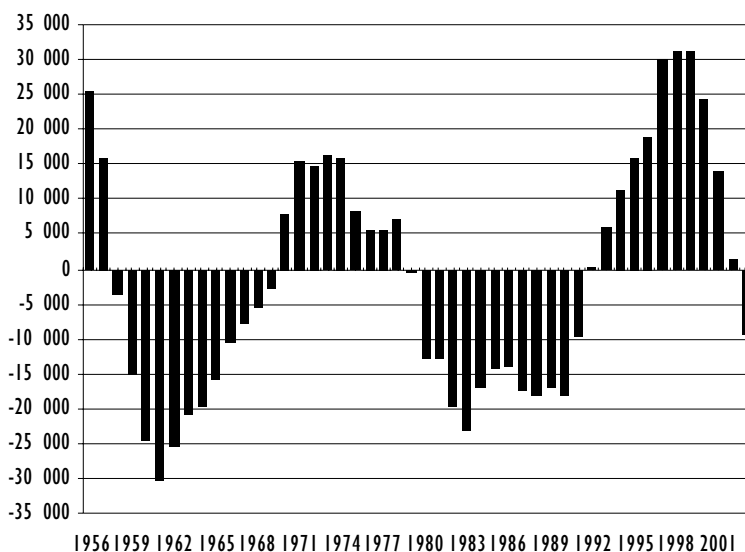
Antalet barn i åldern 7–15 år under perioden 1955–2003

Den årliga förändringen av antalet skolbarn

Man kan för varje år beräkna hur mycket antalet barn i skolåldern har förändrats från föregående år. Detta kan bli både ett positivt tal (om antalet barn har ökat) och ett negativt tal (om barnantalet har minskat).

Skillnaden i antalet barn i åldern 7–15 år från ett år till ett annat under perioden 1956–2003

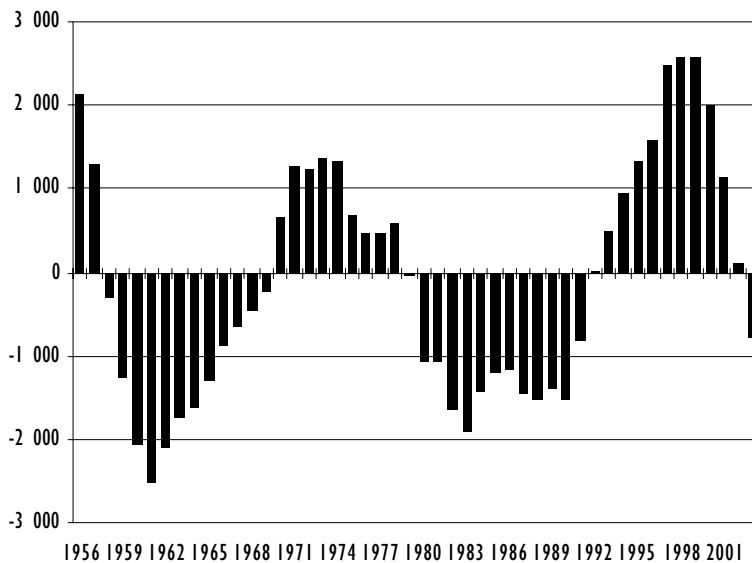

Under de knappt 50 år som redovisas i diagrammet nederst på sid. 47 har skillnaden i antalet barn i grundskoleåldern mellan två på varandra följande år varit minst 10 000 (plus eller minus) under i genomsnitt två år av tre. Under sammanlagt tio år har skillnaden varit 20 000 barn eller mer.

Den årliga förändringen i behovet av lärare

Om antalet elever i grundskolan ökar med 10 000 krävs med dagens lärartäthet (en lärare på 12 elever) drygt 800 ytterligare grundskollärare. Om antalet elever i stället minskar med samma antal behövs det 800 färre lärare. I diagrammet nedan visas hur många fler eller färre lärare som motsvarar ändringarna i antalet elever i grundskolan för perioden 1956–2003.

Förändringen från år till år av antalet lärare i grundskolan vid konstant lärartäthet (en lärare på 12 elever) som en följd av förändringarna i antalet barn i skolåldern

Som synes minskade det teoretiska behovet av lärare under hela 1980-talet med bortåt 1 500 lärare per år. Under 1990-talet däremot har behovet årligen ökat med ungefär lika mycket (i genomsnitt 1 500 lärare per år). Om övriga faktorer (antalet lärare som varje år gått i pension, antalet som slutat i förtid osv.) hade varit oförändrade, så borde den årliga examinationen av lärare under 1990-talet ha legat på 3 000 fler per år än de gjorde på 1980-talet. Detta är en mycket kraftig variation. Som jämförelse kan nämnas att

läsåret 1996/97 examinerades totalt i landet ca 3 500 grundskollärare. Variationen i rekryteringsbehov som en följd av variationerna i elevantalet är alltså av samma *storleksordning* som den totala examinationen.

Men lärarutbildningen skall dimensioneras inte bara efter variationerna i antalet elever. Man måste också utbilda nya lärare för att ersätta dem som går i pension eller av olika skäl slutar i förtid. Till jämförelsen mellan 1980-talet och 1990-talet som gjordes ovan skall då också läggas att antalet pensioneringar av grundskolelärare var mycket mindre under 80-talet än de är nu under 90-talet. Detta ökar ytterligare skillnaderna i rekryteringsbehov mellan de två senaste decennierna.

Det har alltså historiskt funnits stora variationer mellan åren i behovet av nya lärare. Frågan är om detta kommer att gälla även i fortsättningen?

Hur många nya lärare behövs under de kommande åren?

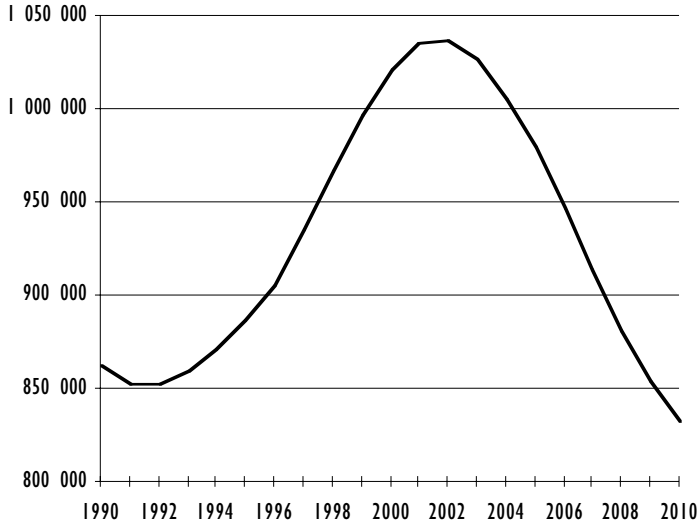
Det som nu är aktuellt är att bestämma dimensioneringen av lärarutbildningen från år 1999 och framåt. Det kommer att påverka examinationen först år 2003 och därefter eftersom utbildningen tar 3,5 år eller mer. Redovisningen i diagrammet på sid. 48 av lärarbehovet stannade just år 2003, eftersom de barn som börjar skolan åren därefter ännu inte är födda. Vi vet inte hur många de blir. I det följande behandlas behovet av nya lärare ända fram till år 2010. Då måste man göra ett antagande om hur många barn som kommer att födas under perioden från innevarande år (1998) fram till år 2003. De barn som föds år 2003 kommer att börja skolan 2010.

Hur skall detta antagande om de kommande årens födelsetal se ut? En ledning kan man få av den tidigare utvecklingen av antalet födda (se diagram på sid. 46). Mönstret under den redovisade perioden från år 1940 upprepas flera gånger. Först växer antalet födda relativt snabbt upp till ett maximum. Kurvan håller sig på den nivån under tre–fyra år. Därefter sker en minskning ner till en bottennivå (ca 105 tusen på 50-talet och ca 95 tusen på 80-talet). Där håller kurvan sig kvar under 7–8 år, varefter nästa ökning börjar.

Under senaste åren har Sverige åter haft en snabb minskning av antalet födda. Den verkar dock plana ut – antalet födda under 1998 beräknas bara bli några tusen lägre än 1997. Om mönstret skall upprepa sig står Sverige därför inför en period med relativt små variationer i födelsetalen; en period som kan komma att avbrytas först om 7–8 år av en ny relativt snabb uppgång. Denna senare kommer dock inte att påverka elevantalet i skolan förrän efter år 2010.

Mot bakgrund av ovanstående görs i det följande antagandet att *antalet födda under de kommande sex åren 1998–2003 kommer att ligga på samma nivå som 1997*. Med detta antagande kommer antalet barn i grundskoleåldern att variera under perioden 1990–2010 enligt diagrammet nedan.

Antalet elever i grundskolan 1990–2010 (under vissa antaganden)

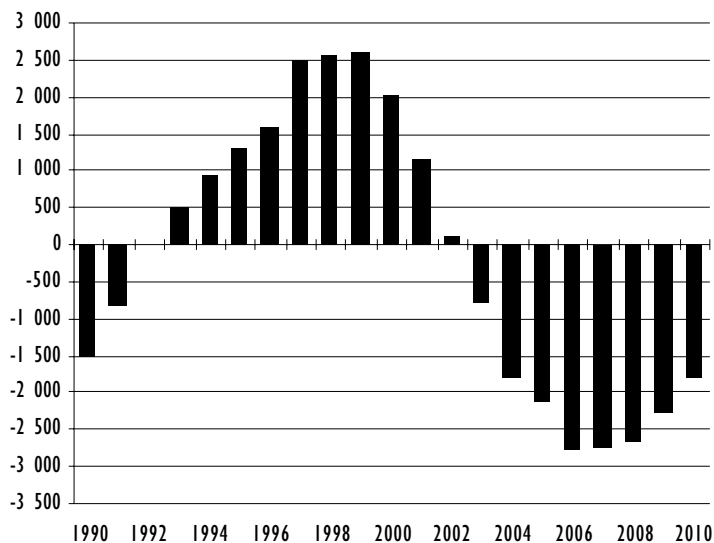
Med det gjorda antagandet kommer alltså antalet elever i grundskolan att minska kraftigt under 00-talet¹¹. Minskningen under perioden 1998 – 2010 blir inte mindre än 14 procent. Det innebär att också lärarkåren skulle komma att minska med 14 procent under samma period (om man förutsätter oförändrad lärartäthet).¹²

Med samma typ av beräkningar som tidigare (se diagrammen på sid. 47–48) kan man ta fram diagrammet nedan. Det visar hur det teoretiska behovet av nya lärare på grund av förändringarna i antalet elever varierar under perioden 1990–2010.

¹¹ I det följande används beteckningen ”00-talet” för det första decenniet på nästa århundrade.

¹² Siffran kan ställas mot uppgiften att 40 procent av landets lärare kan väntas gå i pension under perioden fram till år 2010. För grundskolan gäller då enligt ovanstående att mindre är två tredjedelar av dessa behöver ersättas med nya lärare, eftersom elevantalet minskar. Men därefter blir det antagligen värre. Antalet pensioneringar under perioden 2010–2015 kan väntas bli stort, och samtidigt kommer, om antagandena ovan stämmer, elevantalet åter att öka.

Behovet av nya lärare i grundskolan 1990–2010 som följd av förändringar av elevantalet (under vissa antaganden)

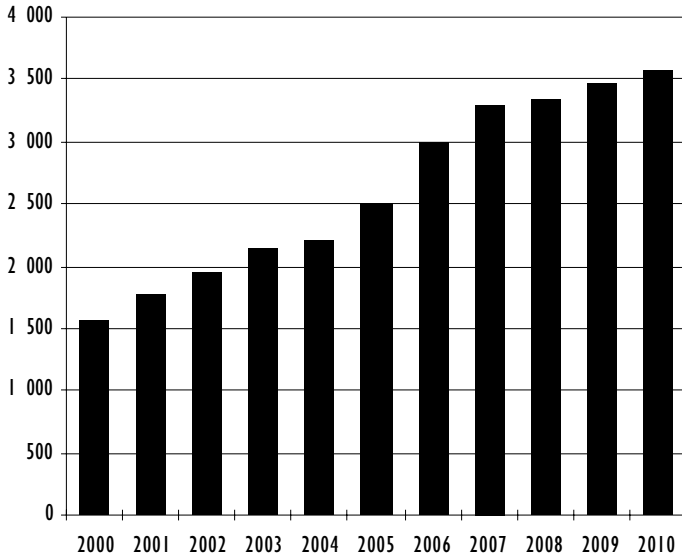

Under 1990-talet har behovet av lärare i grundskolan ökat för varje år som gått. Detta kommer att ersättas av en årlig minskning under 00-talet. Speciellt stor kommer denna minskning att bli under andra hälften av decenniet, dvs. under precis den period då de studenter som antas till lärarutbildningen de närmaste åren kommer att examineras.

Pensioneringar under nästa decennium.

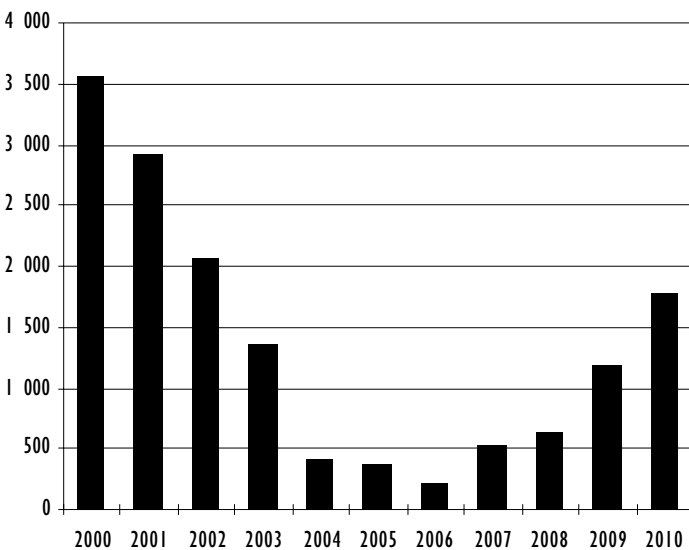
Under 00-talet kommer många lärare att gå i pension. Antalet som årligen uppnår pensionsåldern under perioden 2000–2010 redovisas i diagrammet nedan.

Grundskollärare, allmänna ämnen. Antalet som årligen uppnår 65 år under perioden 2000–2010

En sammanslagning av diagrammen på sid.51 och ovan ges i diagrammet nedan som beskriver det årliga behovet av nya lärare under nästa decennium. Till de siffror som ges där kommer årligen några hundra som behövs för att ersätta de lärare som slutar i förtid.

Rekryteringsbehovet av grundskollärare under perioden 2000–2010 (vissa antaganden om antalet födda 1998–2003 är gjorda)

Bilden är klar: En kraftig minskning av det årliga rekryteringsbehovet från ca 3 500 nya lärare år 2000 till väsentligt färre än 1 000 år 2004 kan förväntas. Under en femårsperiod därefter kommer behovet av nya lärare i grundskolan att ligga kvar på samma låga nivå (väsentligt under 1000 lärare per år). Först fram emot år 2010 kommer efterfrågan att öka (och sannolikt kommer den fortsätta att öka efter 2010).

Eftersom utbildningen tar tre och ett halvt år eller mer att genomgå borde man redan år 2000 vara nere i ett sammanlagt antagningstal på grundskollärarytbildningarna på omkring 1 000–1 500 nybörjare per år.¹³ Sedan borde man ligga kvar på denna låga nivå åtminstone fram till 2004 eller 2005.

1 000 eller 1 500 nybörjare sammantaget i hela landet för alla varianter av grundskollärarytbildningen är mycket lägre än vi har idag. En minskning till denna nivå skulle innebära en kraftig och snabb minskning av anslagen till lärarutbildningen på varje lärosäte med stora risker för kompetens- och kvalitetsförluster. Särskilt olyckligt vore det mot bakgrund av att man efter ytterligare några år sannolikt kommer att behöva öka antagningen till kanske 4 000–5 000 nya studenter per år eller mer.

Möjligheterna att brygga över ”svackan”

Stora variationer av behovet av nya lärare under de närmaste 10–15 åren är således på gång. Nästa fråga blir då: Måste man verkligen anpassa utbildningens dimensionering efter detta, med alla de negativa konsekvenser det får för lärosätena?

Man kan finna väsentligen två argument för att man med nuvarande konstruktion av lärarutbildningen på fasta program *inte* behöver minska utbildningsvolymen.

För det första har man även under tidigare år haft kraftiga svängningar i lärarebehoven. Ofta har examinationen i lärarutbildningen varit mindre än efterfrågan på nya lärare. Då har skolorna rekryterat andra personer som fått tjänstgöra som obehöriga lärare fram till det att lärartillgången ökat (eller efterfrågan minskat). Då har de obehöriga fått sluta för att ersättas med behöriga lärare.

För närvarande är bristen på lärare stor. Andelen ”ej behöriga” lärare kan väntas öka under de närmaste åren. Därigenom skulle man kunna få en buffert med tjänster besatta med obehöriga – en buffert som kan användas

¹³ Examinationsfrekvensen på lärarutbildningarna ligger idag på mellan 60 och 80 procent.

för att ”placera” de nyutbildade om examinationen av lärare i mitten av nästa decennium överstiger skolornas nyrekryteringsbehov.

Frågan är dock om detta kommer att ske. Idag finns ingen formell *lärarbehörighet*. Varje enskild kommun har också ett stort inflytande över anställningen av lärare. Om man under briståren har anställt en person utan en fullständig lärarutbildning men som man är nöjd med, är det inte så sannolikt att man säger upp vederbörande för att i stället anställa en person som visserligen har den formella lärarutbildningen men som kommer direkt från höghskolan.

Man har dessutom på flera håll startat alternativa och tillfälliga utbildningar för att komma till rätta med bristen på utbildade lärare – utbildning av övertaliga förskollärare till 1–3-lärare, utbildning av arbetslösa personer med tidigare ämnesteoritisk utbildning till lärare med stöd av AMS osv. Under de närmaste åren kommer därför lärarkåren i grundskolan att utökas med lärare som inte gått den ”traditionella” utbildningen, men som ändå betraktas som ”behöriga”.

Sammantaget talar det mesta för att man inte kommer att kunna placera en kommande ”överproduktion” av lärare på tjänster som tidigare innehafts av ”icke behöriga” lärare.

Det andra argumentet för att man kan ”klara” ett oförändrat intag till grundskollärarytbildningarna är att en ”överproduktion” kan och bör användas för att öka läratätheten i skolorna under mitten av nästa decennium. Den har ju minskat under besparingsåren under 90-talet och bör enligt många höjas.

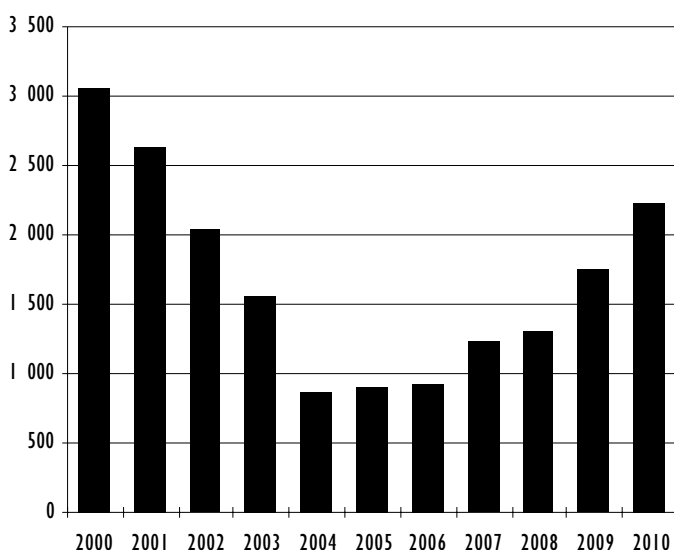
Det är möjligt att lärtätheten kan komma att öka som en följd av de ökande statliga anslagen till skolan. Men det mesta talar för att detta kommer att ske redan under de närmaste åren då examinationen redan är för låg och då med hjälp av extraordinära åtgärder av den typ som beskrevs ovan.

Man kan naturligtvis också hävda att kommunerna bör se om sitt hus och göra extra rekryteringar och öka lärtätheten temporärt för att kunna klara sig när examinationen under 2010-talet återigen kan komma att understiga efterfrågan på nya lärare. Problemet är bara att få kommuner kan väntas ha en ekonomi som gör dem beredda att anställa lärare som de inte ”behöver” enbart som en investering inför framtida ökande elevkullar.

Mera generellt kan man tänka sig att lärtätheten kan tillåtas variera med årskullarnas storlek. När årskullarna är stora, har man fler elever per lärare än när årskullarna är små. Då kommer variationerna i rekryteringsbehovet att bli mindre. Om man exempelvis antar att bara 75 procent av en

ökning eller minskning i elevantalet får slå igenom som ökning respektive minskningar i lärarantalet så kommer rekryteringsbehovet under perioden 2000 – 2010 att variera mellan 3 000 och 800 lärare per år (se diagrammet nedan) istället för mellan 3 500 och 300 om elevändringarna får slå igenom fullt ut i lärarkåren (diagram sid. 52).

Rekryteringsbehovet av grundskollärare under perioden 2000–2010 under förutsättning av att bara 75 procent av förändringarna i elevantal får slå igenom på antalet lärare i skolan

Slutsatser

Huvudresultatet av analysen i detta avsnitt är att det inte räcker att på ett korrekt sätt beräkna hur många nya lärare som behövs i framtiden. Viktigare är att behovet av nya lärare varierar kraftigt från år till år. Om man skulle anpassa antalet studenter i lärarutbildningen efter det framtida behovet av nya lärare, skulle man få mycket stora svängningar i lärarutbildningens omfattning. Med nuvarande utbildningsstruktur medför detta stora problem. Risken är stor att man inte kan få någon kontinuitet i lärarutbildningen och att den därigenom förlorar i kompetens och kvalitet.

Ett system där man kan ha en kontinuitet i lärarutbildningens volym är nästan en förutsättning för en väl fungerande utbildning. Detta kräver att skolorna (dvs. kommunerna) svarar för en del av utjämnningen mellan år med stort nyrekryteringsbehov och år med litet nyrekryteringsbehov, antingen genom att man anställer obehöriga lärare som man är beredd att

säga upp efter några år eller genom att man i förtid anställer lärare som kan komma att ”behövas” först längre fram¹⁴.

Om man inte upplever detta som realistiskt återstår bara att börja fundera på om man, i stället för att ha kvar ett system med utbildningslinjer som uteslutande leder fram till läraryrket, borde organisera utbildningen så att den ger både *lärarbehörighet* och en mer *generell kompetens* som kan användas i andra yrken än lärarens. T.ex. skulle man kunna skapa utbildningsprogram på vilka studenten kan välja mellan en lärarexamen eller en generell examen – kandidat, magister eller båda. På en sådan utbildning skulle det årliga intaget kunna hållas i stort sett konstant samtidigt som andelen av studenterna som blir lärare kan variera med efterfrågan.

Sammanfattning

Läro- och lärutbildningarna svarar för en betydande andel av det totala utbildningsvolymen inom högskolan. Under senare år har tillgängligheten till olika inriktningar ökat i och med att fler lärosäten har breddat sitt utbud. Som konstaterats i föregående kapitel är de studerandes intresse för läro- och lärutbildningarna generellt gott, även om det fortfarande möter vissa svårigheter att fylla samtliga platser vad gäller utbildning med inriktning mot matematik och naturvetenskap. Det är också så att studieresultaten inom läro- och lärutbildningen står sig väl i jämförelse med övrig högre utbildning.

Samtidigt finns det svårigheter. Variationer i antalet födda barn skapar stora svängningar i behovet av nya lärare. Förutsatt att dessa svängningar inte kompenseras av förändringar i lärartätheten eller av långsiktiga faktorer såsom pensionsavgångar, så skulle fullt genomslag på läro- och lärutbildningens dimensionering ställa högskolorna inför besvärliga planeringsproblem och risker för kontinuitet och kvalitet i utbildningen.

Sedan några år uppställs i regleringsbrevet planeringstal vad gäller examination av olika kategorier lärare. Högskolorna har haft svårt att anpassa sin examination till snabba svängningar i sådana planeringstal. Prognoser om antal examinerade inför framtida planeringsperioder pekar på en fortsatt tröghet vad gäller anpassning till förändringar i de planeringstal som uppställs.

Tillgång till statistik och överblickande analys kan bidra till en ökad överensstämmelse mellan behoven av nya lärare och dimensioneringen av

¹⁴De kan naturligtvis ”användas” redan från början för att temporärt höja lärartätheten.

lärarutbildningen genom att skapa en fördjupad förståelse för frågorna bland dem som svarar för beslut om lärarutbildningen på olika orter.

Samtidigt bör påpekas att frågan om lärarutbildningens dimensionering också handlar om en avvägning mellan vem det är som skall "bära kostnaden" för de svängningar som skapas av den bakomliggande demografin. Är det lärarutbildningarna, individerna eller är det kommunerna? Eller finns det andra alternativ som skulle kunna reducera problemet? Från Kommunförbundet har idéer framförts som skulle frikoppla legitimeringen av lärare från högskolans lärarutbildning. Inom lärarutbildningarna förs en diskussion om alternativ organisation av lärarutbildningen så att den skulle kunna ge såväl lärarbehörighet som en mer generell kompetens.

Både frågorna och svaren är många. Inom ramen för Lärarutbildningskommittén (LUK 97) behandlas dessa frågor. Utredningen skall under våren 1999 presentera sina förslag till lösningar av bl.a. de aspekter som behandlats i denna rapport.

Bilaga I

En genomgång av rapporter, betänkanden, propositioner om skola och lärarutbildning

I denna bilaga förtecknas och sammanfattas ett 30-tal rapporter, betänkanden, propositioner etc. som direkt eller indirekt har anknytning till dimensionering av lärarutbildningen. Promemorian – som inte vill göra några anspråk på att vara fullständig eller komplett – har följande disposition:

- Från regeringen och kommittéväsendet
- Från statliga myndigheter
- Från övriga organisationer

Från regeringen och kommittéväsendet

Regeringens proposition 1991/92 om lärarutbildning m.m. (Prop. 1991/92:75), Utbildningsdepartementet

I propositionen redovisar dåvarande utbildningsminister Per Unckel välgärna till läraryrket och den framtida lärarutbildningen mot bakgrund av dels skolans avreglering, dels linjesystemets avskaffande i högskolan. I propositionen föreslås bl.a. att en parallell lärarutbildning inrättas för årskurserna 4–9 resp. gymnasieskolan och vuxenutbildningen (praktisk-pedagogisk utbildning, 40 poäng). Även vissa prioriteringar vad gäller fortbildning av lärare redovisas.

Höj ribban! (SOU 1994:101), Utbildningsdepartementet

Betänkande från Utredningen om kompetenskrav för gymnasielärare i yrkesämnen som inledningsvis redovisar gällande bestämmelser och föreskrifter och sedan gör en genomgång av begreppet kompetens liksom arbetslivets roll i skolans verksamhet. Utredningen skisserar även kompetenskrav för morgondagens gymnasielärare i yrkesämnen och de yrkesförberedande programmets behov av lärarkompetens. Avslutningsvis lämnas förslag om bl.a. höjd teoretisk ämneskompetens inför antagning till lärarutbildning, att blivande lärare i yrkesämnen skall ha dels lämplig arbetslivserfarenhet, dels en högskoleutbildning om minst 80 poäng, att lärar-

certifikat skall kunna ges efter några års anställning och att behovet av forskning i yrkespedagogik uppmärksammas.

Lärarytelse i förändring (Ds 1996:16), Utbildningsdepartementet

En rapport från Arbetsgruppen för översyn av lärarytelsen (U:1995:B) som inledningsvis ger en bakgrundsteckning med utgångspunkt i såväl förändrade förutsättningar för lärarnas arbete och lärarytelsens organisatoriska förutsättningar som i nyligen genomförda utvärderingar. Rapporten tar även upp centrala områden för vidareutveckling av lärarytelsen och andra speciella frågor av betydelse. Arbetsgruppen framhåller bl.a. vikten av att universitet och högskolor skapar en beslutsstruktur som kan säkerställa en väl sammanhållen lärarytelse där studenterna efter sin utbildning uppfyller alla krav i examensbeskrivningarna, att en översyn av gymnasielärarytelsens examensbeskrivning är särskilt angelägen, att regeringen stödjer inrättandet av regionala centra och att medel anvisas för att stärka lärarytelsens forskningsanknytning.

Växa i lärande – Förslag till läroplan för barn och unga 6–16 år (SOU 1997:121) Utbildningsdepartementet

Barnomsorg och skolkommittén (BOSK) hade till uppgift att utarbeta förslag till nytt måldokument för den pedagogiska verksamheten för barn och ungdom i åldrarna 6–16 år. Detta måldokument skall alltså omfatta den obligatoriska skolan, förskolans s.k. sexårsverksamhet och skolbarnomsorgen. Efter beskrivningar av samhällets förändring, barnomsorgens och skolans historiska utveckling, analyser av olika traditioner inom respektive verksamhetsområde och olika centrala begrepp presenteras ett förslag till en ny läroplan. Betänkandet innehåller även ett par kapitel om konsekvenser av förslaget och hur den integrerade verksamheten kan utvecklas.

Att erövra omvärlden – Förslag till läroplan för förskolan (SOU 1997:157) Utbildningsdepartementet

Regeringen gav Barn och skolkommittén i tilläggsdirektiv som ett fortsatt uppdrag att dels utarbeta förslag till måldokument även för den pedagogiska verksamheten i förskolan, dels göra en översyn av skollagen utifrån de krav som integrationen av förskola, skola och skolbarnomsorg ställer. Betänkandet är indelat i två delar. Del ett innehåller bl.a. en historisk bakgrundsteckning av förskolan och av förskolepedagogikens framväxt och en diskussion kring ett gemensamt pedagogiskt förhållningssätt. Del två innehåller kommitténs förslag samt konsekvenser av förslaget.

Den nya gymnasieskolan – hur går det? (SOU 1996:1),

Den nya gymnasieskolan – steg för steg (SOU 1997:1),

Den nya gymnasieskolan – problem och möjligheter (SOU 1997:107), samtliga Utbildningsdepartementet

Två delbetänkanden och ett slutbetänkande från den parlamentariskt sammansatta kommittén (U 94:02) för gymnasieskolans utveckling. De tre betänkandena ger tillsammans en synnerligen bred belysning av allt från gymnasierreformens genomförande till undervisningen i kärnämnen, kursutformningen, betygssättningen och etableringen av gymnasieskolor på nya orter. I slutbetänkandet redovisar kommittén sina slutsatser, bl.a. att gymnasieskolan nu har nått den nödvändiga flexibiliteten som innebär att förbättringar stegvis kan införas utan att man för den skull behöver bryta upp hela gymnasieskolan, kort sagt att man är ”på rätt väg”. Ledamöterna från m, fp och kd lämnar dock en gemensam reservation mot denna beskrivning.

Vuxenpedagogik i Sverige – Forskning, utbildning, utveckling – En kartläggning (SOU 1997:120) Utbildningsdepartementet

Denna kartläggning har gjorts av Per Andersson och Nils-Åke Sjösten vid institutionen för pedagogik och psykologi vid Linköpings universitet och syftar dels till att ge den s.k. Kunskapslyftskommittén ett underlag för fortsatta diskussioner och kommande ställningstaganden, dels att ge vuxenutbildare bättre kunskap om vuxenpedagogisk forskning och utbildning. Bl.a. beskrivs olika vuxenpedagogiska inslag i lärarutbildningar liksom vidareutbildningar för lärare i grundläggande vuxenutbildning.

Skolfrågor – Om skola i en ny tid (SOU 1997:121), Utbildningsdepartementet

Skolkommittén hade till uppgift att stödja den pedagogiska utvecklingen i skolan och identifiera hinder för denna utveckling. I detta slutbetänkande lämnar kommittén förslag och bedömningar kring bl.a. frågor om ökat elev- och föräldrainflytande, förhållandet mellan den statliga styrningen och det lokala ansvaret (exempelvis timplanens avskaffande), lärares yrkesutveckling och ökade kontakter mellan skolan och arbetslivet.

Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – kvalitet och likvärdighet (Skr. 1996/97:112), Regeringen (Utbildningsdepartementet)

I denna skrivelse till riksdagen redogör regeringen för sin grundläggande syn på utbildningsväsendet, inte minst som en väsentlig del av välfärdspolitiken. Regeringen anger vilka områden som kommer att prioriteras under den kommande tvåårsperioden, som exempelvis arbetet med att utveckla utbildningens kvalitet och likvärdighet, att Skolverkets roll bör utvecklas och den gällande ansvarsfördelningen mellan stat och kommun bör förtydligas. Integrationen mellan förskola, skola och skolbarnomsorg fokuseras liksom skolans inre arbete. Gymnasieskolans utveckling behandlas, särskilt vad avser frågor om programstruktur, program med yrkesämnen och kärnämnen. Tonvikt läggs vidare på regeringens satsning på ett nationellt kunskapslyft för vuxna.

Gymnasieskola i ständigt utveckling (Ds 1997:78), Utbildningsdepartementet

Den s.k. Gymnasiegruppen inom Utbildningsdepartementet presenterar i denna promemoria vissa fördjupningar och konkretiseringar med utgångspunkt i regeringens utvecklingsplan (Skr. 1996/97:112) vad gäller gymnasieskolans utveckling. Förslagen handlar bl.a. om den inre strukturen i nationella program, en utveckling av programutbudet med ett nytt tekniskt program, måldokumentet, gymnasieskolans yrkesutbildningar och införandet av en examen på gymnasial nivå.

Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet (Prop. 1997/98:169)

I denna proposition, som bygger på nyss nämnda promemoria och utvecklingsplan, föreslås att en gymnasieexamen införs för att befästa och förstärka kvaliteten i gymnasieskolans utbildning. Bestämmelserna om nationella prov bör ändras så att nationella kursprov blir obligatoriska inför betygssättningen i vissa kärnämneskurser. En ny gemensam struktur för gymnasieskolans nationella och specialutformade program föreslås och den nuvarande uppdelningen av program på grenar föreslås bli ersatt av inriktningar. Ett nytt nationellt program – teknikprogrammet – föreslås bli infört hösten år 2000. Samtidigt införs en ny lärlingsutbildning som alternativ studieväg inom program med yrkesämnen. Nya samarbetsformer med arbetslivet behöver utvecklas och ämnet Idrott och hälsa föreslås få lika stor omfattning oavsett program.

PRIV – en ny väg till ett nationellt program (Ds 1998:27), Utbildningsdepartementet

En arbetsgrupp (U 1997:H) har haft i uppdrag att bl.a. utarbeta förslag till hur ett praktikprogram kan organiseras inom ramen för gymnasieskolans individuella program. Promemorian inleds med en allmän beskrivning av grund- och gymnasieskolans resultat och med en redogörelse för syftet med, och utformningen av, de individuella programmen. Gruppen förslår bl.a. att de individuella programmens preparandsyfte markeras och tydliggörs i lagstiftningen. Arbetsgruppen anser vidare att kommunerna så långt som möjligt bör erbjuda eleverna sökbara *programinriktade individuella program* (PRIV) som skall förbereda eleverna för studier på ett nationellt eller specialutformat program, där de praktiska momenten främst skall utgöras av arbetsplatsförlagd utbildning (APU). Gruppen gör även den bedömningen att regeringen bör överväga att införa en utbildningsgaranti för ungdomar mellan 20 och 25 år som saknar betyg i en eller flera kärnämneskurser.

Vuxenutbildning och livslångt lärande – Situationen inför och under första året med kunskapslyftet (SOU 1998:51), Utbildningsdepartementet

Delbetänkande av Kommittén om ett nationellt kunskapslyft för vuxna som har som uppdrag att bl.a. som en grund för slutsatser och förslag om framtidens vuxenutbildning följa det femåriga Kunskapslyftsprojektet. I detta delbetänkande beskrivs målen för kunskapslyftet och det livslånga lärandet liksom Sveriges utgångsläge i en internationell jämförelse. Kommittén beskriver och kommenterar även frågor om utbildningssatsningens infrastruktur och volym liksom den organisatorisk-pedagogiska utvecklingen.

Funkis – funktionshindrade elever i skolan (SOU 1998:66), Utbildningsdepartementet

Utredningen om funktionshindrade elever i skolan, Funkis, tillsattes i november 1995 och har tidigare lämnat ett delbetänkande. I detta slutbetänkande föreslår utredningen bl.a. att lärare, skolledare och annan personal i skolan behöver betydligt mer kunskaper och kompetens om barn med funktionshinder, särskilt vanliga handikapp som dyslexi och DAMP/ADHD. Varje kommun skall också ha en samordnare för frågor som rör elever med behov av särskilt stöd.

Från statliga myndigheter

Grundskollärautbildningen 1995 – En utvärdering, Högskoleverkets rapportserie 1996:1

I rapporten redovisar Högskoleverket den utvärdering av grundskollärautbildningen som initierats av regeringen och överförts från Kanslersämbetet till Högskoleverket i samband med verkets tillkomst den 1 juli 1995. Utvärderingen har genomförts som en selektiv uppföljning av den utvärdering som UHÄ genomförde av grundskollärautbildningen 1992 (UTGRUND). Verket sammanfattar sina rekommendationer med att särskilda forskningsinsatser behöver avsättas ”för att utveckla den vetenskapliga basen, att den didaktiska ansatsen förstärks samt att lärosätenas självständighet, ansvar och aktiva roll i förändringsarbetet aktivt stimuleras”.

Examensmål för lärarexamina – ett regeringsuppdrag, Högskoleverkets rapportserie 1997:36

I denna rapport kartlägger och beskriver Högskoleverket universitets och högskolors tillämpning av de nationella examensmålen i högskoleförordningen för samtliga tolv lärarexamina och lämnar några förslag på nya och/eller förändrade målbeskrivningar. Verket framhåller att en fungerande målstyrning emellertid förutsätter att former för dialog måste upprättas mellan dem som upprättar målen (statsmakterna) och dem som skall tolka, konkretisera och tillämpa dem (universitet och högskolor).

Högskoleverkets examensrättsprövningar

Högskoleverket prövar sedan den 1 juli 1995 rätten att ge examen. Verket beslutar om examensrätt för högskolor med offentlig huvudman och yttrar sig till regeringen i fråga om examensrätt för enskilda utbildningsanordnare. Inom lärarutbildningsområdet har Högskoleverket publicerat följande examensrättsrapporter:

Examensrättsprövning – Lärarytbildning vid högskolorna i Borås och Halmstad (Högskoleverkets rapportserie 1997:4 R)

Examensrättsprövning – Grundskollärarytexamen vid Högskolan i Falun/Borlänge, Högskolan i Jönköping och Högskolan i Kristianstad (Högskoleverkets rapportserie 1997:11 R)

Gymnasielärarytexamen vid Högskolan Dalarna, Luleå tekniska universitet och

Mitthögskolan – Examensrättsprövning (Högskoleverkets rapportserie 1997:32 R)

Förutom dessa rapporter finns också ett antal beslut fattade om lärarexamensrättigheter som inte har publicerats i rapportform.

Lärarbrist eller läraröverskott?, Skolverkets rapport nr 81 (1995)

Skolverket har fr.o.m. den 1 juli 1994 ansvaret för att lärarprognoser görs. Enligt regeringens utvecklingsplan (Skr. 1993/94:13) skall dessa prognoser kunna användas både vid beslut om rikttal för examination och som ett underlag för planering och beslut inom högskolor och kommuner. Denna rapport innehåller en riksprognos som täcker in lärargrupper som svarar för ca 97 procent av undervisningen i den svenska skolan. För grundskolan som helhet beräknas tillgång och behov enligt basalternativen öka ungefär lika mycket fram till 1998. Därefter ökar dock behovet mer än tillgången och bristen på behöriga lärare förvärras. Inom gymnasieskolan ser balanssituationen på totalnivå tämligen oförändrad ut, men bakom denna bild döljer sig stora skillnader mellan olika lärarkategorier. Efter år 2003 ökar behovet av lärare kraftigt och med nuvarande dimensionering blir lärarbristen stor för alla lärarkategorier.

Utbildningsbehovet av lärare i allmänna ämnen, Skolverkets rapport nr 112 (1996)

Denna rapport innehåller beräkningar av behov av och tillgång på lärare i allmänna ämnen i gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning för perioden 1995–2015. Behovet har beräknats enligt flera alternativ, vilka baseras på skilda antaganden om t.ex. omfattningen av vuxenutbildningen, elevernas val av program i gymnasieskolan, och om lärartäthet. Tillgången på lärare har beräknats enligt två alternativ, vilka baseras på skilda antaganden om examinationsfrekvens inom lärarutbildningen. Rekryteringsbehovet bedöms vara störst i de ämnen i vilka undervisningen i gymnasieskola och komvux är av störst omfattning, dvs. svenska, matematik och engelska med ämnesgruppen ”dataämnen” på fjärde plats.

Lärare i särskolan, Skolverkets rapport nr 132 (1997)

Denna rapport innehåller beräkningar av behov av och tillgång på lärare i särskola och särvtux för perioden 1996–2011. Behovet har beräknats enligt flera alternativ, vilka baseras på skilda antaganden om t.ex. elevutveckling och lärartäthet. Tillgången på lärare har också beräknats enligt flera alter-

nativ, vilka baseras på skilda antaganden om kvarvaron i läraryrket och om dimensioneringen av specialpedagogutbildningens inriktning mot utvecklingsstörning. Utifrån behov och framskriven tillgång beräknas ett behov av nyrekrytering och nyexamination. Även behovet av fort- och vidareutbildning berörs. Enligt Skolverkets bedömningar är den framtida utvecklingen av lärarbehovet inom särskola och särsvux ytterst svårbedömd, men det mesta talar för att antalet elever inom dessa skolformer kommer att öka. Det är emellertid osäkert i vilken utsträckning det innebär att behovet av lärare ökar. Det ökning av antalet utbildningsplatser som planeras inom utbildningen till specialpedagog med inriktning mot utvecklingsstörning är dock befogad även om det totala behovet av lärare inte skulle öka under de närmaste åren. Det är också viktigt, menar Skolverket, att de som antas till specialpedagogutbildningen har rätt grundutbildning (ca 40 procent bör ha grundskolläraryrket eller motsvarande äldre utbildning).

Utbildningsbehovet av lärare i yrkesämnena, Skolverkets rapport nr 143 (1998)

Denna rapport innehåller beräkningar av behov och tillgång på lärare i yrkesämnena i gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning för perioden 1996–2011. Behovet har beräknats efter tre alternativ, vilka baseras på skilda antaganden om t.ex. elevernas val av program i gymnasieskolan och omfattningen av vuxenutbildningen. Tillgången på lärare har beräknats enligt två alternativ, vilka baseras på skilda antaganden om antalet examinerade från lärarutbildningen och om kvarvaron i läraryrket. För flertalet lärarkategorier leder dagens låga antagning till en på sikt ökad lärarbrist. De allra närmaste åren händer dock inte så mycket eftersom det totala behovet i många fall väntas minska. Ganska snart in på 2000-talet kan dock bristen på behöriga lärare bli allvarlig om man inte lyckas rekrytera fler till lärarutbildningen.

Lärare i grundskolan samt i praktisk-estetiska ämnen i gymnasieskolan – tillgång och behov, Skolverkets rapport nr 151 (1998)

Rapporten omfattar beräkningar av behov av och tillgång på lärare i grundskolan, inom grundläggande vuxenutbildning och lärare i praktisk-estetiska ämnen i gymnasieskolan för perioden 1997–2017. Beräkningarna syftar till att visa hur många lärare som behöver utbildas för att skolornas rekryteringsbehov skall tillgodoses. Resultaten redovisas med fördelning på grundskollärare 1–7 och 4–9 per ämnesinriktning. Även lärare i praktisk-estetiska ämnen redovisas efter ämnesinriktning.

Förskollärare och fritidspedagoger, Skolverkets rapport nr 158 (1998)

Rapporten omfattar beräkningar av behov av och tillgång på förskollärare, fritidspedagoger, barnskötare och fritidsledare i barnomsorg och förskoleklass för perioden 1997–2017. Beräkningarna syftar till att visa hur många förskollärare och fritidspedagoger som behöver utbildas för att det kommande rekryteringsbehovet skall tillgodoses.

Lokal skolutveckling – statens roll och ansvar, Riksrevisionsverket 1998:26

Riksrevisionsverket (RRV) hävdar i denna rapport att den livaktiga pedagogiska utveckling som var tänkt att följa på decentraliseringen och avregleringen av skolan realiserats i liten grad. RRV konstaterar brister i hur samtliga huvudaktörer genomfört uppdraget att utveckla skolan. RRV anser att statsmakterna bör ställa krav på kommunerna att ge bättre förutsättningar för att lärare och skolledare skall kunna bedriva lokalt utvecklingsarbete. Skolverket bör även ompröva sina strategier i syfte att stödja det lokala utvecklingsarbetet i skolan. RRV konstaterar även att det finns flera hinder för ett närmare samarbete mellan skola och universitet och högskolor inom ramen för de s.k. regionala utvecklingscentrumen.

Från övriga organisationer

Personal i rörelse – Kommunerna, personalen och framtiden, Svenska Kommunförbundet (1996)

Syftet med denna rapport är att fördjupa diskussionen om kommunernas behov av personal inom de verksamheter som kommunerna skall bedriva. Rapporten handlar om bruttoflöden och om arbetsgivarstrategier som bör innefatta nyrekryteringar av personer som kan förnya verksamheten, kompetenslyft av den befintliga personalen, en mer flexibel arbetsorganisation samt att den äldre personalens kunskaper och erfarenheter tas till vara när verksamheten utvecklas och förnyas.

Aktuellt om skolan, Svenska Kommunförbundet (augusti, 1998)

I ”Aktuellt om skolan” redovisar Svenska Kommunförbundet en gång om året några fakta om grund- och gymnasieskolan, däribland om lärarnas arbetstider och löner. Skriften är en sammanställning av uppgifter hämtade från officiell statistik inom OECD, SCB, Skolverket och Svenska Kommunförbundets utredningssektion. Kommunförbundet pekar bl.a. på att den

genomförda reformeringen av skolan under senare år kraftigt har förändrat arbetsbetingelserna i skolan och att den pedagogiska förnyelsen måste ske med lärarna som drivkrafter. Inom ramen för tydliga nationella mål är det kommunernas uppgift att säkerställa kvalitet i verksamheten, men det är staten som via nationella mål tydligt måste signalera vad det är som skall åstadkommas i skolorna liksom hur resultaten skall bedömas och värderas.

En idé om flexibel lärarförsörjning, Svenska Kommunförbundet (1998)

I denna skrivelse från Svenska Kommunförbundet till regeringen påtalar Kommunförbundet att den kraftiga upp- och nedgången i barnkullarnas storlek kräver en mer sammanhållen utbildning för förskollärare, grundskollärare och gymnasielärare och göra det möjligt för mer brett utbildade och vidareutbildade lärare att få arbeta inom olika årskurser och skolformer. Skrivelsen utmynnar i ett förslag att regeringen tar initiativ till en utredning med uppdrag att utarbeta förslag till konkreta studiemoduler och rekryteringsförfarande grundat på den i skrivelsen skissade modellen för vidareutbildning för att klara en flexibel lärarförsörjning.

Avsiktsförklaring om åtgärder för att främja läraryrkets utveckling och rekrytering (Utbildningsdepartementet, Svenska Kommunförbundet, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund och Skolledarna), augusti 1998

Regeringen, Kommunförbundet och lärarnas fackliga organisationer har ställt sig bakom en gemensam avsiktsförklaring för att stimulera läraryrkets utveckling och rekrytering. Samtidigt med avsiktsförklaringen tillsattes en arbetsgrupp för att snabbt konkretisera åtgärder på en rad punkter. Bl.a. skall gruppen föreslå hur nya karriärtjänster för lärare kan utvecklas, olika åtgärder för att utöka möjligheterna för lärare att kombinera forskarutbildning med lärtjänst samt hur rekrytering och antagning till lärarutbildningen kan utvecklas.

Möjligheternas skola – lärarroll i förändring, Lärarnas Riksförbund (1996)

Denna skrift belyser skolans utveckling och den förändrade lärarrollen från olika utgångspunkter i ett antal signerade artiklar av såväl fristående som LR-anknutna skribenter. Exempel på artikelrubriker är ”Lärarens arbete – om undervisning och samhällsbehov”, ”Lärarutbildningen – inledningen på en livslång karriärutveckling” och ”Fackliga konsekvenser av en förändrad lärarroll”.

Vilken man vill bli lärare? Lärarhögskolans i Stockholm studentkår (1998)

I denna bok redovisas resultaten av två undersökningar om manliga lärare på grundskollärlinjen vid Lärarhögskolan i Stockholm. I boken diskuteras bl.a. frågan om vad det är för kvaliteter i lärarutbildningen och läraryrket som fick de män som trots allt går på Lärarhögskolan att välja en pedagogutbildning. I undersökningen framträder bilden av en manlig sökande till grundskollärlärlinjen som lite äldre än genomsnittet och därmed med större livs- och arbetslivserfarenhet. Denna ”typman” har framför allt sökt sig till lärarutbildningen för att få arbeta med barn- och ungdomar och för de goda möjligheterna att få arbete efter avslutad utbildning. Han tror vidare att det huvudsakligen är frågorna om lön och status som avskräcker *andra* män från att söka sig till läraryrket, inte kvinnodominansen i sig.

För skolan och det livslånga lärandet – En radikalt förändrad lärarutbildning, Svenska Arbetsgivareföreningen (juni, 1998)

Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) menar i denna rapport att en radikal förändring av lärarutbildningen är nödvändig för att lärarna skall kunna förbereda sina elever för det moderna samhället och arbetslivet. SAF föreslår bl.a. att arbetsgivaren skall ha huvudansvaret för att utbilda och utveckla sina lärare så att skolan fullt ut skall kunna ta hela ansvaret för elevernas utbildning. Detta innebär att lärarhögskolornas verksamhet blir efterfrågestyrd i stället för, som hittills, utbudsstyrd. SAF föreslår även att den pedagogiska och metodiska utbildningen genomförs som en trainee-period i den kommun eller skola där läraren anställts. Med en kombination av studier hos en eller flera lämpliga utbildningsanordnare och praktik på den egna skolan skall den önskade kompetensprofilen ges till den anställda läraren.

Varför inte examen? En undersökning om avhopp och genomströmning i lärarutbildningen, Lärarhögskolan i Stockholm (hösten 1998)

Rapporten har tillkommit för att närmare undersöka de bakomliggande skälen till den höga andelen avhopp från lärarutbildningen vid Lärarhögskolan i Stockholm. I rapporten konstateras att det råder ett motsatsförhållande genom att nästan 40 procent av de ej examinerade ändå arbetar som obehöriga lärare samtidigt som det råder brist på behöriga lärare ute i skolorna. Nästan hälften av de ej examinerade lärarna har för avsikt att någon gång slutföra studierna, samtidigt som många anger tidsbrist p.g.a. arbete som anledning till att de ej avslutar studierna och tar examen. En lösning på lång sikt som skulle gynna både skolan och den som anställs

skulle, enligt rapportförfattaren, kunna vara att i samband med anställning upprätta ett slags ”kontrakt” där man förbinder sig att inom en viss tidsperiod klara av resttentor och ta ut examen. En överenskommelse av detta slag skulle också kunna innebära en viss tjänstenedsättning och/eller schemaanspassning för att underlätta slutförandet av de sista kurserna

Bilaga 2

Samtliga universitets och högskolors examens- rättigheter 1998 inom lärarutbildningsområdet

Lärosäte	Barn- och ungdoms- pedagog	Grund- skollärare	Gymnasie- lärare	Bild- lärare	Hushålls- lärare
Göteborgs universitet	x	x	x		x
Linköpings universitet	x	x	x		
Luleå tekn. universitet	x	x	x		
Lunds universitet	x	x	x		
Umeå universitet	x	x	x	x	x
Uppsala universitet	x	x	x		
Högskolan Dalarna		x	x		
Högskolan i Borås	x	x (Endast 1–7)			
Högskolan i Gävle	x	x			
Högskolan i Halmstad		x (Endast 4–9)	x		
Högskolan i Jönköping	x	x			
Högskolan i Kalmar	x	x	x		
Högskolan i Karlstad	x	x	x		
Högskolan i Trollh./U	x				
Högskolan i Växjö	x	x	x		
Högskolan i Örebro	x	x	x		
Högskolan Kristianst.	x	x			
Idrottshögskolan i Stockholm					
Lärarhögskolan ¹	x	x	x		
Mitthögskolan	x	x	x		
Musikhögskolan					
Konstfackskolan				x	
Malmö högskola	x	x	x		
Södertörns högskola		x (Endast 4–9)			
Mälardalens högskola		x (Endast 4–9)	x		
Ingesunds Musikhög.					

¹ Har även som enda högskola i landet flyglärarexamen

Idrotts- lärare	Musik- lärare	Slöjd- lärare	Special- pedagog	Studie- och yrkes- vägledare	Folkhög- skollärare
	X	X	X		
		X			X
	X				
X	X		X	X	
		X	X	X	
		X			
X	X		X		
X					
			X	X	
	X				
			X	X	
	X				

Högskoleverkets rapportserie

- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Bilagor:
• Bilaga 1: Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
• Bilaga 2: Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1995:1 R
- Grundskollärautbildningen 1995
Högskoleverkets rapportserie 1996:1 R
- Examensrättsprövning – Utbildning i biodynamisk odling
Högskoleverkets rapportserie 1996:2 R
- Tillsynsrapport – Avgiftsfri utbildning
Högskoleverkets rapportserie 1996:3 R
- Examensrättsprövning – Konstnärlig kandidat- och magisterexamen
Högskoleverkets rapportserie 1996:4 R
- Examensrättsprövning – Kyrkomusikalisk utbildning vid Skändalsinstitutet
Högskoleverkets rapportserie 1996:5 R
- Kvalitetsarbete vid universitet och högskola
Högskoleverkets rapportserie 1996:6 R
- Vårdutbildningar i högskolan – En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1996:7 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1994/95
Högskoleverkets rapportserie 1996:8 R
- Forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området – En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1996:9 R
- The National Quality Audit of Higher Education in Sweden
Högskoleverkets rapportserie 1996:10 R
- Avgiftsbelagd utbildning i privat regi – En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1996:11 R
- Kriterier för benämningen universitet – En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1996:12 R
- Kvinnor och män i högskolan. Från gymnasium till forskarutbildning
Högskoleverkets rapportserie 1996:13 R
- Swedish Universities & University Colleges 1994/95 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1996:14 R
- Examensrättsprövning – Teologisk utbildning vid frikyrkliga seminarier och vid Umeå universitet
Högskoleverkets rapportserie 1996:15 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås
Högskoleverkets rapportserie 1996:16 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet
Högskoleverkets rapportserie 1996:17 R
- Examensrättsprövning – Uppföljning av teologisk utbildning
Högskoleverkets rapportserie 1996:18 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping
Högskoleverkets rapportserie 1996:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlstad
Högskoleverkets rapportserie 1996:20 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lärarhögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 1996:21 R
- Högskoleprovet – Genom elva forskares ögon
Högskoleverkets rapportserie 1996:22 R
- Högskola på Gotland
Högskoleverkets rapportserie 1996:23 R
- Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Kalmar, Karlstad, Växjö, Örebro samt Mitthögskolan och Mälardalens högskola
Högskoleverkets rapportserie 1996:24 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1994/95 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1996:25 R
- Förslag till meritvärdering vid urval på betyg – Högskoleverkets förslag till meritvärdering av nya och gamla gymnasiebetyg m.m.
Högskoleverkets rapportserie 1996:26 R
- Redovisning vid universitet och högskolor – Rapport till regeringen
Högskoleverkets rapportserie 1996:27 R
- Quality Audit of Uppsala University
Högskoleverkets rapportserie 1996:28 R
- Tillsynsrapport – Förfarande med inaktiva doktorander
Högskoleverkets rapportserie 1996:29 R
- Examensrättsprövning – Prövning av medieutbildningen vid Mediehögskolan i Uppsala
Högskoleverkets rapportserie 1996:30 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid fem lärosäten
Högskoleverkets rapportserie 1997:1 R
- Högskoleutbildningar inom vård och omsorg – En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1997:2 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Kristianstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:3 R
- Examensrättsprövning – Lärarutbildning vid högskolorna i Borås och Halmstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:4 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Örebro
Högskoleverkets rapportserie 1997:5 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Dalarna
Högskoleverkets rapportserie 1997:6 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Operahögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 1997:7 R
- Kvalitet och förändring
Högskoleverkets rapportserie 1997:8 R
- Rekruteringsmål för kvinnliga professorer – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:9 R
- Examensrättsprövning – Utbildningar vid Södertörns högskola
Högskoleverkets rapportserie 1997:10 R
- Examensrättsprövning – Grundskolläroexamen vid Högskolan i Falun/Borlänge, Högskolan i Jönköping och Högskolan i Kristianstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:11 R
- Examensrättsprövning – Utbildningar vid Företagsekonomiska Institutet, Stockholms Musikpedagogiska Institut och Högskolan i Gävle/Sandviken
Högskoleverkets rapportserie 1997:12 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby
Högskoleverkets rapportserie 1997:13 R
- Examensrättsprövning – Utbildning i pedagogiskt drama vid tre folkhögskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:14 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Gävle/Sandviken
Högskoleverkets rapportserie 1997:15 R
- Poänggivande uppdragsutbildning i högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:16 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:17 R
- Swedish Universities & University Colleges 1995/96 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1997:18 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1997:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mälardalens högskola
Högskoleverkets rapportserie 1997:20 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Danshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:21 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungliga Musikhögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:22 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:23 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Halmstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:24 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kalmar
Högskoleverkets rapportserie 1997:25 R
- Kandidat- och magisterexamen vid Kungliga Musikhögskolan – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:26 R
- Uppföljning av resurstilldelningsystemet för grundläggande högskoleutbildning – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:27 R
- Bilateralt forskningsamarbete med Östeuropa – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:28 R
- Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den?
Bilagor:
• Självvärderingar och extern bedömning
• Vad säger studenterna om läkarutbildningen?
• Vad säger AT-läkare, handledare och examinatorer om läkarutbildningen?
Högskoleverkets rapportserie 1997:29 R
- Apotekarutbildningen vid ytterligare en högskola? – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:30 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:31 R
- Gymnasialäroexamen vid Högskolan Dalarna, Luleå tekniska universitet och Mitthögskolan – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:32 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Bilagor:
• Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
• Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:33 R
- Konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid fem hantverkskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:34 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Konsthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:35 R
- Examensmål för läroexamina
Högskoleverkets rapportserie 1997:36 R
- Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Halmstad, Högskolan i Karlskrona/Ronneby, Högskolan i Örebro, Idrottshögskolan samt Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:37 R

- Magisterexamensprövning vid elva högskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:38 R
- Examinationen i högskolan – Slutrapport från Högskoleverkets examinationsprojekt
Högskoleverkets rapportserie 1997:39 R
- Tillväxt och växtvärk – Uppföljning av magister-examensrätt på medelstora högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:40 R
- Kvalitetsarbete – ett sätt att förbättra verksamhetens kvalitet vid universitet och högskolor. Halvtidsrapport för granskningen av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:41 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Tekniska högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:42 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Stockholms universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:43 R
- Kvinnor och män i högskolan – från gymnasium till forskarutbildning 1986/87–1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:44 R
- Magisterexamen söker identitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:45 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Skövde
Högskoleverkets rapportserie 1997:46 R
- Hur står det till med kvaliteten i högskolan?
Högskoleverkets rapportserie 1998:1 R
- De första 20 åren – utvecklingen vid de mindre och medelstora högskolorna sedan 1977
Högskoleverkets rapportserie 1998:2 R
- Quality Audit of Mid-Sweden University College
Högskoleverkets rapportserie 1998:3 R
- Särskilda utbildningsattsningar – vad blev det av dem? En uppföljningsstudie av vissa särskilda utbildningsattsningar inom högskolan som finansierats med arbetsmarknadspolitiska medel, enligt regeringens uppdrag.
Högskoleverkets rapportserie 1998:4 R
- "En utmärkt möjlighet att byta karriär"
NT-SVUX-satsningen – vad blev det av den?
Högskoleverkets rapportserie 1998:5 R
- "Bara jag får chansen att få visa vad jag kan"
Satsningen på aspirantutbildningen – vad blev det av den?
Högskoleverkets rapportserie 1998:6 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Karolinska Institutet
Högskoleverkets rapportserie 1998:7 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Högskoleverkets rapportserie 1998:8 R
- Magister- och kandidatexamen i huvudämnen inom vård och omsorg
Högskoleverkets rapportserie 1998:9 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Konstfack
Högskoleverkets rapportserie 1998:10 R
- Högskola i dynamisk utveckling – fyra högskolors förutsättningar att bli universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:11 R
- Kan kiropraktor- och naprapatutbildningar inordnas i den statliga högskolan? En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1998:12 R
- Women and men in higher education – from upper secondary to postgraduate training 1986/87–1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1998:13 R
- Diakonivetenskap vid Ersta Sköndal högskola –
- Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1998:14 R
- Värdering & erkännande av utländsk högskoleutbildning, principer och metodik
Högskoleverkets rapportserie 1998:15 R
- Utbildning och forskning för strategisk internationalisering, Redovisning av ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:16 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid SLU
Högskoleverkets rapportserie 1998:17 R
- Sjöbefälsutbildningar i högskolan – En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1998:18 R
- Sjöbefälsutbildning vid Comet AB – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1998:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Chalmers tekniska högskola
Högskoleverkets rapportserie 1998:20 R
- Forsatt granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor – Utgångspunkter samt angrepps- och tillvägagångssätt för Högskoleverkets bedömningsarbete
Högskoleverkets rapportserie 1998:21 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Teaterhögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 1998:22 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1997
Högskoleverkets rapportserie 1998:23 R
- Swedish Universities & University Colleges 1997 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1998:24 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1997 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1998:25 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Göteborgs universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:26 R
- Vetenskapsråden. Bedömning av tre högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1998:27 R
- Ny yrkesexamina inom hälso- och sjukvård - ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:28 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Dramatiska institutet
Högskoleverkets rapportserie 1998:29 R
- Lärarutbildning vid högskolorna i Karlskrona/Ronneby, Mälardalen, Kristianstad och Södertörn
Högskoleverkets rapportserie 1998:30 R
- Högskolans lokaler – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:31 R
- Tillgodoräkande av kurs – Tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1998:32 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Idrottshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1998:33 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Luleå tekniska universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:34 R
- Ett system för forskningsinformation på Internet (SAFARI) – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:35 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Växjö
Högskoleverkets rapportserie 1998:36 R
- En försvarshögskola på väg mot akademien – En bedömning av hur Försvarshögskolans stabsprogram, chefsprogram och totalförsvarsprogram förhåller sig till likartad utbildning inom högskolan vad avser nivå och kvalitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:37 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Umeå universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:38 R
- Rättssäker examination – en tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1998:39 R
- Doktorander från länder utanför Norden och Europeiska unionen
Högskoleverkets rapportserie 1998:40 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Handelshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1999:1 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Linköpings universitet
Högskoleverkets rapportserie 1999:2 R
- Magisterexamen söker identitet. Del II
Högskoleverkets rapportserie 1999:3 R

Rapporter i Högskoleverkets rapportserie
speglar Högskoleverkets officiella inställning.

Högskoleverkets rapportserie 1999:4 R
ISSN 1400-948X
ISRN HSV-R--99/4--SE

Högskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar, tillsyn, internationella frågor och studieinformation. Dessutom ansvarar verket för samordningen av det svenska universitetsdatornätet SUNET.